

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za fonetiku

Fonetska korekcija na primjeru njemačkog i hrvatskog jezika

Diplomski rad

Ema Dominković

Mentor: prof. dr. sc. Vesna Mildner

Zagreb, srpanj, 2012.

Podaci o diplomskom radu

Podaci o autoru

Ime i prezime: Ema Dominković

Studijske grupe: fonetika i germanistika

Broj indeksa: 222 742

Podaci o radu

Naslov: Fonetska korekcija na primjeru njemačkog i hrvatskog jezika

Broj stranica: 75

Mentorica: dr.sc. Vesna Mildner, red. prof.

Datum predaje rada: 5.7.2012.

Datum obrane: 19.7.2012.

Ocjena:...izvrstan (5).....

Članovi povjerenstva za obranu diplomskog rada:

...doc.dr.sc. Nikolaj Lazić.....

...prof.dr.sc. Vesna Mildner..

...dr.sc. Arnalda Dobrić.....

Sadržaj

I.	Uvod	4
II.	Fonetska korekcija izgovora prema verbotonalnoj metodi.....	6
A.	Fonetska korekcija.....	6
B.	Priprema materijala u korekciji izgovora verbotonalnom metodom:.....	8
III.	O govorniku	13
IV.	Sustav grešaka	14
A.	Ritam i intonacija.....	15
B.	Konsonanti.....	16
C.	Vokali	20
V.	Odabir greške	24
A.	Analiza i argumentacija odabira grešaka za korekciju.....	24
VI.	Korekcija	26
A.	Korekcija ritma i intonacije.....	26
	Dnevnik korekcije izgovora.....	30
B.	Korekcija glasa [ʊ]	34
2.	Dodatni komentari:	41
C.	Korekcija glasa [ɨ].....	42
D.	Korekcija glasa [o:].....	48
2.	Dodatni komentari:	51
E.	Korekcija glasa [ø:].....	51
F.	Korekcija glasa [e:].....	56
VII.	Rezultati procjene prije i nakon korekcije	61
A.	Rezultati prije korekcije	61
B.	Rezultati nakon korekcije	63
VIII.	Zaključak	66
IX.	Sažetak.....	67
X.	Summary.....	68

XI.	Prilog.....	70
XII.	Literatura:.....	74

I. Uvod

Komunikacija je jedna od osnovnih čovjekovih potreba. Iz crteža i pretežito neverbalne komunikacije pračovjeka, preko pojave prvih jezika i pisma, pa sve do učenja stranih jezika jasno je da čovjek bez komunikacije ne može. Počelo je iz praktičnih razloga - najprije zbog pustog preživljavanja, a zatim se svrha pronašla u uspješnijoj razmjeni informacija i dobara.

O neophodnosti i važnosti komunikacije možda najbolje svjedoči ovaj odlomak iz Biblije:

„Sva je zemlja imala jedan jezik i riječi iste. Ali kako su se ljudi selili s istoka, naiđu na jednu dolinu u zemlji Šinear i tu se nastane. Jedan drugome reče: „Hajdemo praviti opeke te ih peći da otvrdnu!“ Opeke im bile mjesto kamena, a paklina im služila za žbuku. Onda rekoše: „Hajde da sebi podignemo grad i toranj s vrhom do neba! Pribavimo sebi ime, da se ne raspršimo po svoj zemlji!“

Jahve se spusti da vidi grad i toranj što su ga gradili sinovi čovječji. Jahve reče: „Zbilja su jedan narod, s jednim jezikom za sve! Ovo je tek početak njihovih nastojanja. Sad im ništa neće biti neostvarivo što god naume izvesti. Hajde da siđemo i jezik im pobrkamo, da jedan drugome govora ne razumije.“ Tako ih Jahve rasu odande po svoj zemlji te ne sazidaše grada. Stoga mu je ime Babel, jer je ondje Jahve pobrkao govor svima u onom kraju i odande ih je Jahve raspršio po svoj zemlji.“ (Knjiga Postanka 11, 1-9)

Bog je, da ih spriječi u daljnjem napretku, učinio da se narodi više ne razumiju. „Pomiješao“ je jezike da ne mogu uspješno komunicirati te stoga nisu uspjeli u svom naumu.

Budući da se od te daleke prošlosti situacija s jezicima nije znatno promijenila, mi se i danas susrećemo sa sličnim problemima. Iz raznih se razloga poput putovanja, karijere, multinacionalnih tvrtki, selidbe, ljubavi i slično čovjek odluči ili je prinuđen na učenje nekog stranog jezika. Pritom se većina, dakako ovisno o nastavnoj metodi, najprije koncentrira na usvajanje gramatičkih pravila i obogaćivanje vokabulara. No često se događa da unatoč pravom izboru riječi i ispravnoj primjeni svih morfoloških i sintaktičkih pravila poruka od izvora do primatelja dođe u iskrivljenom obliku i time narušava komunikaciju. Ukoliko nešto uzrokuje gubitke informacije i naša poruka ne stigne onakva kakva bi trebala do onoga tko je treba primiti i razumjeti, nećemo doći do cilja ili željenih rezultata. Prema komunikacijskom modelu koji su izradili Shannon i Weaver (1949) sve što ometa komunikaciju, stvara prepreke u komunikaciji, iskrivljuje poruku ili sprječava primatelja da u potpunosti primi poruku naziva se bukom ili šumom u komunikacijskom kanalu.

Buka u komunikacijskom kanalu ili putu informacije od izvora do primatelja može nastati iz raznih razloga. Pored smetnji poput buke automobila, galame, umora, misaone zatvorenosti primatelja i slično, buku u komunikacijskom kanalu može uzrokovati i loš izgovor. Upravo ta činjenica da ponekad čak ni dobro poznavanje leksika, morfologije i sintakse nekog stranog jezika nije dovoljno da bi se na tom jeziku moglo uspješno komunicirati dovodi do zaključka da bez svladavanja akustičko-ritmičke cjeline jezika nema pristupa ni govornom jeziku (Gojković, 1965). U ovome će radu biti riječ upravo o tome aspektu učenja stranog jezika.

Najprije će biti objašnjeni temeljni principi i metodologija verbotonalnog pristupa korekciji izgovora, a zatim će se u glavnom dijelu prikazati primjena istih na primjeru njemačkoga i hrvatskoga jezika.

Potom će biti nekoliko riječi o govorniku s kojim se provodila korekcija, njegovom porijeklu, obrazovanju, susretanju s drugim jezicima te poznavanju istih. Nadalje će biti opisan postupak odabira grešaka za korekciju, priprema materijala, i sam proces korekcije. Prikazat će se detalji s pojedinih sesija kao što su subjektivne procjene napretka, poteškoće na koje se nailazilo prilikom provedbe pripremljenog materijala i plana korekcije te načini na koje su se rješavale te poteškoće.

Naposljetku će izvještaj o drugoj procjeni govornika dovesti do zaključka kojim ovaj rad i završava.

Neosporno je da svaka komunikacija sadrži šum i da je vjerojatnost da će se ovakva vrsta šuma u potpunosti uspjeti ukloniti vrlo mala, no to nije ni bio konačni cilj ovog projekta. Svrha je ovog rada bila primjenjujući principe verbotonalne metode smanjiti šum uzrokovan lošim izgovorom te pomoći pri stvaranju prirodnije i ugodnije komunikacije između našeg izvora i primatelja njegovih informacija.

Ovom prilikom želim zahvaliti Davoru Posavcu, našem „izvoru“, na strpljenju, ustrajnosti, motiviranosti i pomoći. Bez njega ovaj rad ne bi bio moguć.

II. Fonetska korekcija izgovora prema verbotonalnoj metodi

„Termin 'verbotonalna metoda' koristi se uglavnom kad se verbotonalni sistem primjenjuje na područje gluhoće (verbotonalna audiometrija, verbotonalna rehabilitacija sluha). Teorija verbotonalnog sistema zasniva se na verbotonalnim parametrima i njihovoj primjeni na svim mogućim područjima, kao npr. na području korekcije govornih mana, korekcija izgovora u učenju stranih jezika, u telekomunikacijama ili u teoriji slušanja uopće“. (Guberina, 1967; str. 5).

Za učenje stranog jezika ili drugog, trećeg (i daljnjih jezika) putem govora potrebno je savladati govorne mehanizme (slušne i motoričke) tog govora, što znači: oformiti kod učenika slušne slike danog govora i na njihovoj osnovi ostvariti motoričke mehanizme izgovora.

Jedan od osnovnih principa Guberinog (2010) sustava jest da bez slušne kontrole nema govora. To znači da bi se neka primljena poruka ispravno izgovorila, najprije je treba ispravno čuti.

Prema Guberini (1967) postoje četiri međusobno povezane karike u komunikacijskom lancu – emisija, transmisija, percepcija i reprodukcija.

Njegova je teorija, da je moguće za postizanje ispravne percepcije (slušanja), prema verbotonalnom sistemu, „djelovati u samoj emisiji (različite mogućnosti nijansiranog govora, izbor riječi, izbor različitih vrsta intonacija itd)“ (Guberina, 2010; str. 215). A osim toga, može se intervenirati i tijekom transmisije govornih glasova akustičkim filtrima (Guberina, 2010). A to je i temelj fonetske korekcije prema verbotonalnoj metodi.

A. Fonetska korekcija

Pod pojmom fonetska korekcija podrazumijeva se „ispravljanje grešaka u izgovoru na temelju fonetskih načela i odnosa između cilja i izgovora studenta, bez izravnog opisivanja potrebnih artikulacijskih pokreta. Nastavnik je taj koji mora poznavati bar osnove fonetskog opisa materinskog jezika učenika i jezika cilja da bi mogao prepoznati grešku, staviti je u odnos sa željenim izgovorom i odabrati odgovarajući konkretan postupak korekcije“. (Mildner, 1999; str. 3)

Vrlo bitan pojam za korekciju jest **sustav grešaka**. Naime, prilikom učenja nekog stranog jezika, pripadnici jedne jezične skupine sustavno čine iste greške. Radi se o tome da se u djetinjstvu pod utjecajem materinskog jezika stvore određene navike slušanja koje se onda prilikom učenja stranog jezika u dobi u kojoj se taj jezik ne može usvojiti na isti način kao materinski suprotstavljaju novim oblicima te tako uzrokuju sustav grešaka u artikulaciji. Dakle ovaj je sustav u teoriji verbotonalnog sistema (VTS) Petra Guberine definiran kao „rezultat sukoba slušnih i artikulacijskih navika stečenih u djetinjstvu, putem materinskog jezika, i onih koje zahtijeva novi jezik koji se u odrasloj dobi uči. Do sukoba dolazi zbog razlika koje postoje između fonetskog sistema polaznog (materinskog) jezika i jezika koji se uči. (Pozojević-Trivanović, 1984; str. 151)

Za verbotonalni sistem karakterističan je **individualni pristup**. Time se želi reći da VTS „ne pristupa čovjeku kao apstraktnoj ličnosti koja može biti normalna ili hendikepirana, već gleda čovjeka ad hoc, u njegovoj konkretnosti zbivanja neke vrsti egzistencijalnosti i relativnosti“ (Guberina, 1982; str.1). Konkretno ovo znači da se u verbotonalnom sistemu ne radi slijepo po određenoj šablona, nego se principi prilagođavaju svakome ponaosob.

Isto tako, važno je da se **krene od onoga što je dobro**. Mildner (1999) navodi da iako je izgovor nekoga glasa neispravan, on u nekim riječima može biti dobar. Kada se uoče ti primjeri nastavnik treba učeniku skrenuti pozornost na njih i koristiti ih kao model. U korekciji će pomoći ako se povremeno vraća na njih i ukazuje učeniku da je njihov izgovor ispravan. Ako potičemo učenika da zapamti kako zvuči izgovor problematičnog glasa u tim „dobrim primjerima“, on će učvrstiti ne samo slušnu, nego nesvjesno paralelno i kinestetsku sliku tog glasa (kako se glas „osjeća“ prilikom izgovora).

Pri tome treba paziti da se krene s **optimalnim uvjetima** i postupno ide prema neoptimalnim.

B. Priprema materijala u korekciji izgovora verbotonalnom metodom:

Nakon što se odabralo, identificiralo i opisalo grešku te odredilo kakvom se izgovoru teži odnosno koji je cilj korekcije, potrebno je izraditi odgovarajuće vježbe za ispravljanje već spomenute greške. Prilikom pripreme materijala valja uzeti u obzir nekoliko faktora. Glas koji se želi ispravljati treba staviti na ono mjesto u riječi i rečenici koje će ga najprije dovesti do ciljanog izgovora. Pritom treba voditi računa o fonetskim osobinama glasova – **napetosti** i stupnju otvora. Ove su karakteristike glasova u obrnutoj vezi: što je veći stupanj otvora, to je manja napetost i obrnuto. Stoga su u hrvatskom jeziku primjerice samoglasnici najmanje napeti a bezvučni okluzivi najnapetiji (Mildner, 1999). Ljestvica napetosti glasova njemačkog jezika bi prema tome ovako izgledala (od najmanje napetih do najnapetijih):

- Samoglasnici [a, ɑ:, œ, ø, ɔ, o:, ε:, ε, e:, ʏ, y:, ʊ, u:, ɪ, i:]
- Sonanti [j, l, m, n, ŋ]
- Frikativi [v, f, h, χ, ʁ, ʒ, ʃ, z, s, ʃ]
- Okluzivi [b, p^h, g, k^h, d, t^h]

Sljedeća osobina glasova koju treba uzeti u obzir prilikom izrade materijala jest **visinska optimala**. Gojković (1965; str. 5) pojašnjava pojam: „Eksperimentalnim putem pronađena su sužena frekvencijska područja koja su bitna i dovoljna za percepciju pojedinih glasova. Ova sužena frekvencijska područja odabrana su u širini jedne oktave. Interval oktave se u praksi pokazao najpodesnijim i zato jer je oktava jedna fiziološka mjera. Oktava koja je bitna za percepciju jednog glasa naziva se visinska optimala. U širem smislu optimala je cjelina svih elemenata koji omogućavaju najbolje slušanje nekog zvučnog signala. To su uz elemente visine elementi trajanja i intenziteta“.

Visinska se optimala koristi u korekciji izgovora pomoću akustičkih aparata SUVAG. Ona otprilike odgovara napetosti i isto tako je obrnuto proporcionalna stupnju otvora. Tako Mildner (1999) kaže da se prema visini glasovi mogu svrstati u ove klase:

- Visoke (optimale između 3 200 i 12 800 Hz)

- Srednje visoke (optimale između 1 200 i 3 200 Hz)
- Srednje (optimale između 800 i 2 400 Hz)
- Srednje niske (optimale između 300 i 1 200 Hz)
- Niske (optimale između 150 i 400 Hz)

Dakle, nakon što se glas koji se namjerava ispravljati smješten u optimalno glasovno okruženje, pazeći pritom i na zakone koartikulacije, potrebno mu je naći najpovoljnije **mjesto u riječi i rečenici**. Smatra se da su početak riječi, naglašeni slog, mjesto rečeničnog naglaska, intonacijski vrh rečenice poput kraja upitne rečenice najbolja mjesta ukoliko se želi povećati napetost nekog glasa.

Isto tako, želi li doprinijeti napetosti, nastavnik može utjecati na emisiju mijenjajući vlastiti izgovor tako da isti glas izgovara napetije.

Nadalje, i **položajem tijela** može se utjecati na korekciju. Ukoliko je cilj primjerice napeti izgovor, govornika će se uputiti da sjedi uspravno čvrsto se držeći za stol. Osim toga, različitim pokretima rukama i nogama također je moguće olakšati i poboljšati izgovor pojedinih glasova poput pljeskanja ili lupkanja o stol primjerice da bi se dobio sliveni izgovor glasa /lj/. (Mildner, 1999)

Pošto je i optimalni i neoptimalni materijal pripremljen, može se krenuti s korekcijom. No treba paziti da se ne odstupa od sljedećih pravila:

- Korekcija mora započeti i završiti rečenicom. (Guberina, 2010)
- Ukoliko postoje greške i na globalnom planu (greške ritma i intonacije) i greške u izgovoru pojedinih glasova, najprije se treba pozabaviti popravljanjem globalne slike, a tek zatim ispravljati izgovor pojedinih glasova.
- Istovremeno se smiju ispravljati isključivo slične greške, odnosno isti tip greške i srodni glasovi. Nikako nije preporučljivo ispravljati ta dva glasa naizmjenično, nego ih je najbolje ispravljati jedan iza drugoga u

odvojenim cjelinama. Može se primjerice zajedno ispravljati umekšan izgovor glasova /š/ i /ž/.

- Kreće se s optimalnim riječima i rečenicama i postupno se ide prema manje optimalnim. Ukoliko učenik griješi na naprednijem stupnju, treba se vratiti korak unazad.
- Kod ponavljanja je bitno da između izgovora nastavnika i učenika treba proći što je moguće kraće vrijeme.
- Riječi koje su slične u materinskom jeziku i jeziku koji se uči trebaju se koristiti tek na kraju korekcije u svrhu provjere napretka. To su najnepovoljniji primjeri te ih se stoga ne preporuča koristiti na početku korekcije prilikom korekcije stranog jezika.
- Vrlo je bitno učeniku stalno davati povratnu informaciju o tome je li izgovor dobar ili nije. No pritom ga ne treba opterećivati artikulacijskim opisom željenog izgovora. (Mildner, 1999)

Kako na emisiju tako je u korekciji izgovora važno je utjecati i na transmisiju. Aparat SUVAG Lingua to omogućava pomoću filtara. Zvuk se propušta kroz filtre ovisno o optimali glasa koji se ispravlja i tako omogućava slušanje stranog jezika na suženim frekvencijskim područjima (i na vangovornom području za ispravljanje ritma i intonacije). Sužena frekvencijska područja nameću određeni način slušanja i tako omogućavaju dobar izgovor. A kad se zvuk propušta kroz filter koji eliminira govorno područje, odnosno ono frekvencijsko područje u kome se nalazi većina visinskih optimala pojedinih glasova nekog jezika, nismo u mogućnosti slušati na način na koji smo navikli slušati materinski jezik i prema tome ne možemo na taj način ni griješiti (Gojković, 1965), a to nas ujedno približava ispravnom slušanju stranog jezika.

Postoje niskopropusni filtri koji se koriste za „uvježbavanje ritma i intonacije, visokopropusni filtri pridonose značenju pa se mogu koristiti u kombinaciji s niskopropusnim na odgovarajućim stupnjevima korekcije ritma i intonacije. Pojasnopropusni filtri koriste se za korekciju izgovora pojedinačnih glasova, jer se na njima mogu podesiti vrijednosti visinskih optimala“. (Mildner, 1999; str.9)

Mildner (1999) dalje navodi da se korekcija počinje s općom optimalom. No ako se pomoću nje ne primjećuje poboljšanje, traži se korektivna optimala. Ona je različita od greške do greške, po visini je suprotna od nje u odnosu na opću optimalu.

Kao što je već spomenuto, postoje dvije razine na kojima može bit greška u izgovoru. To su globalni plan i pojedinačni glasovi. Ukoliko se korekcija provodi pomoću jednog od aparata SUVAG, treba proći ove korake:

1. „Za globalni plan (ritam i intonaciju):

- niskopropusni filter – slušanje bez ponavljanja ili slušanje uz imitiranje ritma i intonacije i eventualno ponavljanje onih segmenata koji su razumljivi
- niskopropusni filter uz postupno dodavanje visokopropusnog filtra i imitiranje ritma i intonacije uz ponavljanje onih segmenata koji su razumljivi
- paralelno nisko- i visokopropusni filter uz ponavljanje
- direktni kanal uz ponavljanje

2. pojedinačni glasovi

- visinska optimala (oštro gušenje) + optimalni ostali uvjeti
- visinska optimala (oštro gušenje) + sve manje optimalni ostali uvjeti
- visinska optimala (blago gušenje) + optimalni svi uvjeti
- visinska optimala (blago gušenje) + sve manje optimalni ostali uvjeti
- postupno otvaranje direktnog kanala uz ponavljanje rečenica:
  - samo s jednim javljanjem problematičnog glasa u optimalnom položaju s obzirom na grešku
  - s više ponavljanja problematičnog glasa“. (Mildner, 1999; str. 10)

Uz sve navedeno, Guberina (1967) napominje da je pedagoška strana, uz opće znanje i formaciju nastavnika, od velike važnosti u rehabilitaciji po verbotonalnoj

metodi. Bitno je da je nastavnikov govor normalan. Čak i u slučajevima kada treba govoriti sporije, da to čini u okvirima normalnog govora. Pogotovo ne smije nikada biti nervozan te mijenjati ritam i intonaciju emisije zbog svog raspoloženja ili nezadovoljstva što je dijete loše izgovorilo ili loše čulo.

Fonetika u strukturalnoglobalnoj metodi, u sklopu koje je nastala ova vrsta korekcije izgovora, nije sama sebi cilj. Cilj je da učenik razumije i sigurno upotrebljava riječi jer ako dobro čuje i dobro izgovara neku riječ, koristit će je s povjerenjem i komunikacija će biti uspješnija.

Najprije je riječ je bila primljena fonetski u strukturalnom obliku, a kasnije se rabila u strukturi.

Analizom takve koncepcije strukture jasno je da je izgovor temeljni element u učenju stranih jezika jer se samo pravilnim izgovorom može postići bolje razumijevanje i shodno tome i uspješnija komunikacija. Time se ne misli samo na pravilan izgovor izoliranih glasova nego i na usvajanje strukturalnog akustičkog okvira jezika – intonacije, ritma i čitavog fonološkog sustava stranog jezika. (Guberina, 2010)

III. O govorniku

Govornik kojemu se ispravljao izgovor 23-godišnji je student iz Zagreba. Izvorni je govornik hrvatskog jezika. Oba roditelja su mu Hrvati. Majka je rodom iz Like, a otac iz Zagorja. Kako je odrastao u Zagrebu i okolici, u njegovom govoru se osjeti utjecaj kajkavskog narječja iako se trudi govoriti standardom.

Kao dijete je proveo četiri godine u Južnoafričkoj Republici. Tamo je krenuo u drugi razred u školi u kojoj je nastava bila na engleskom jeziku. Tada se prvi put susreo s engleskim i njemačkim jezikom. Njemački je imao kao strani jezik dva puta tjedno.

Nakon toga, četiri je godine živio u Pragu. Pasivni je govornik češkog jezika. Iako mu je bio izložen, nije ga koristio u komunikaciji. Prijateljstva pretežito sa strancima primorala su ga da nauči engleski i njemački. U Pragu je dvije godine pohađao njemačku srednju školu te počeo intenzivnije učiti njemački jezik. Uz engleski, jednu je godinu učio francuski za koji kaže da zna samo osnove.

Srednju je školu završio u Zagrebu, gdje je osim engleskog i njemačkog kao strani jezik učio i latinski.

Govornik je trenutno na 4. godini studija prava. Nakon što je dobio stipendiju i priliku da ode u Njemačku, počeo se aktivnije koristiti njemačkim jezikom i stoga se odlučio za pohađanje tečaja njemačkog jezika. Iako je većina predavanja na njemačkom jeziku, smatra da to nije dovoljno. Kako nema previše kontakta s izvornim govornicima, a primijetio je da ga profesori i osobe s kojima razgovara na njemačkom nerijetko ne razumiju, rado je pristao na ove izgovorne vježbe.

Uči ovaj jezik jer mu je zanimljiv, smatra ga perspektivnim i misli da mu u njegovoj karijeri ne može biti na odmet. Prema vlastitoj procjeni malo mu nedostaje do razine C1.

IV. Sustav grešaka

U izradi ovog sustava grešaka polazi se od Škarićeve (1967) tvrdnje da se prema zakonima jezične ekonomije neki fonetski element stranog jezika zamjenjuje fonetskim elementom materinskog jezika s njemu najbližim fonetskim osobinama.

Budući da materinski jezik stvara strukturalne cjeline, foneme, i naše slušanje glasova ovisi o tom sustavu (Guberina, 2010) pa je percepcija i artikulacija stranog jezika značajno pod utjecajem perceptivnih i motoričkih navika materinskog jezika. (Defterdarević-Muradbegović, 1999)

Zato kada učimo strani jezik, pravimo određene pogreške koje čine sustav. Prema tome je za pretpostaviti da greške u izgovoru što ih pripadnici jedne jezične zajednice čine prilikom učenja drugog jezika nisu nikako slučajne nego uvijek čine sasvim određeni sustav (Gojković, 1965), a zadaća je učitelja da vodi računa o tom sustavu grešaka te da ispravi očekivane greške primjenom strukturalnih načela verbotonalne metode. (Guberina, 2010)

Dakle na osnovu fonemskog inventara materinskog jezika i jezika koji se uči, treba pretpostaviti koje će greške učenik raditi. Za lakši prikaz poslužit će vokalski trapez i tabelarni prikaz konsonantskog sustava obaju jezika iz Handbook of the International Phonetic Association (2009).

Tablica 1. Konsonantski sustav hrvatskog jezika (prema Landau, Lončarić, Horga, Škarić, 2009)

	Bilabijali	Labiodentali	Dentali	Alveolari	Postalve.	Palatali	Velari
Okluzivi	p b		t d				k g
Nazali	m			n		ɲ	
Afrikate			ts		tʃ dʒ	tʃʰ dʒʰ	
Frikativi		f	s z		ʃ ʒ		x
Treptajnik				r			
Aproksimanti		ʋ				j	
Lateralni aproksimanti				l		ʎ	

Tablica 2. Konsonantski sustav njemačkog jezika (prema Kohler, 2009)

	Bilabiali	Labio-dentali	Dentali	Alveolari	Postalveolari	Palatali	Velari	Uvulari	Glotali
Okluzivi	p b			t d			k g		ʔ
Nazali	m			n			ŋ		
Frikativi		f v		s z	ʃ ʒ	ç		χ ʁ	h
Aproksim.						j			
Lateralni aproksimant				l					

U ovome će se, dakle, dijelu usporediti fonemski inventar hrvatskog i njemačkog jezika s ciljem izrade sustava grešaka u izgovoru koje Hrvati koji uče njemački redovito čine. Bit će opisani samo oni glasovi s kojima Hrvati imaju problema prilikom učenja njemačkog jezika, ali i razlike u globalnom planu.

A. Ritam i intonacija

Ritam i intonacija nekog jezika prema Vuletiću (1980) mijenjaju strukturu glasova čitavog jezika, što bi na primjeru njemačkog i hrvatskog jezika značilo da budući da se ritam i intonacija ova dva jezika bitno razlikuju, nema glasova koji bi se mogli nazvati zajedničkim. No usprkos tome i Nijemac i Hrvat će glasove s jednakim razlikovnim osobinama prepoznati kao iste te se oni smatraju zajedničkim elementima ovih dvaju jezika. (Marić, 2006)

Pod intonacijom se podrazumijeva tijek govorne melodije pri govornom izražavanju. Smetnje ili pogreške u fonetskim osobinama kao što su visina, intenzitet i trajanje mogu utjecati kako na govornu funkciju, tj. onu funkciju odgovornu za značenje riječi i rečenice, tako i na funkciju zaduženu za ritam i podjelu rečenice. Oboje ima za posljedicu više ili manje jako djelovanje na percepciju govorenog jezika i ponekad dovodi čak do nerazumijevanja govornog izraza. (Grassegger, 2006)

Njemački ima dinamički naglasak koji se očituje u vremenski ravnomjernoj izmjeni naglašenih i nenaglašenih slogova. Naglašeni slogovi su istaknuti jačim zračnim pritiskom i time su glasniji, duži i viši od nenaglašenih. (Koeppel, 2010)

„U hrvatskom jeziku razlike između naglašenih i nenaglašenih slogova nisu toliko velike pa će govor Hrvata koji uči njemački vjerojatno zvučati bezbojno i prelabavo“ (Gojković, 1965; str. 8). Bolji izgovor može se postići jačim isticanjem naglašenih slogova te lupkanjem nogama od pod, rukama od stol ili pljeskanjem na mjestima koja su naglašena. (Dieling i Hirschfeld, 2000)

B. Konsonanti

[p^h], [t^h], [k^h]

Prvo s čime se hrvatski učenici njemačkog jezika susreću jesu bezvučni okluzivi. Naizgled isti, za razliku od hrvatskog, u njemačkom su oni znatno napetiji i aspirirani. Jedine iznimke su slučajevi u kojima su na početku sloga iza frikativa kao u <Staat> [ʃta:t] ili ispred slogotvornog konsonanta <Mantel> [mantl̩] ili <Seiten> [zaɪtən] (Pompino-Marschall, 1995: 259). U svim ostalim glasovnim okruženjima te kod obezvučavanja zvučnih suglasnika na kraju sloga, ovi su glasovi aspirirani. Najbolje mjesto za postizanje veće napetosti jest završetak rečenice s uzlaznom intonacijom, inicijalni položaj u riječi te okruženje visokih glasova. (Kaltenbacher i Koeppel, 2011)

Na isti način treba pokušati ostvariti veću napetost i kod [b], [d], [g] jer su i oni u njemačkom napetiji nego što ih Hrvat izgovara.

Osim ovih u tablicama iz Handbook of the International Phonetic Association (Kohler, 2009) kao priznatom autoritetu navedenih konsonanata, u njemačkom postoje i neki koji ovdje nisu navedeni.

Naime, status je nekolicine glasova njemačke fonologije sporan. Prema nekim autorima njemački fonemski inventar poznaje i afrikate [pf], [ts] (Kaltenbacher i Koeppel, 2011) i [tʃ] (Marić, 2006). A Hall (2000) ovoj skupini dodaje i [dʒ] iako se uglavnom koristi samo u stranim riječima. Njegov je argument da se ova, a i ostale afrikate ne mogu zamijeniti nekim drugim glasovima. Afrikate su problem koji još uvijek nije riješen u fonološkoj analizi njemačkog jezika. Debata se vodi oko

toga je li to jedan glas ili kombinacija glasova (Grassegger, 2001). No budući da hrvatski govornici koji uče njemački s tim ne bi trebali imati nikakvih poteškoća osim možda s [pf] koji je kao samostalni fonem u njemačkom diskutabilan, neka ta diskusiju bude tema nekog drugog rada.

[ʔ]

Kontroverzan je i glotalni okluziv. Mnogi ga ne uvrštavaju u fonemski inventar njemačkog jezika, ali se može smatrati fonemom ako se stavi u opoziciju s drugim glasovima kao što je, prema tome, primjerice [ʔaus] i [haus] minimalan par. No s druge strane, kako Hall (2000) navodi ne postoji razlika između riječi koje jednostavno počinju vokalom bez glotalnog okluziva poput [ʔaus] i [aus].

Pompino-Marschall (1995) ga također ne kategorizira kao fonem iz jednostavnog razloga što se ortografski ne bilježi, ali je prema njemu i dalje glas koji njemački jezik poznaje.

Ovaj glas nije nepoznanica hrvatskim govornicima, pa vrlo vjerojatno s njim neće imati problema. Marić (2006) iznosi mogućnost da će ga izgovarati nešto manje napeto, no to neće znatno ometati komunikaciju s izvornim govornicima njemačkog jezika.

/h/ ili [ç], [x] i [h]

Jezikoslovci u Njemačkoj nisu složni ni po pitanju glasa [x]. Neki ga tumače kao velarni frikativ poput Gehrmanna (1995; str. 204) i Kaltenbacher i Koeppel (2011; str. 21), dok drugi smatraju da se izgovara uvularno (Kohler, 2009). Hall (2000) ga primjerice uopće ne uvrštava u fonetski sustav njemačkog jezika jer smatra da nema minimalnih parova na osnovu kojih bi se mogao dokazati njegov status fonema. Po njemu [ç] i [x] ne kontrastiraju jer njihova realizacija ovisi o glasovnom okruženju. Glas [ç] javlja se samo iza prednjih vokala i diftonga koji završavaju na prednjem vokalu, dok će se [x] uvijek izgovoriti iza stražnjih vokala i dvoglasnika [au]. Njihova pojava dakle ovisi o koartikulaciji, odnosno glasovima koji im prethode što znači da se nikad neće naći u istom glasovnom okruženju koji bi mogao poslužiti kao minimalni par koji će pokazati njihova distinktivna obilježja.

Bilo kako bilo, oba postoje u njemačkom jeziku i zajedno s glotalnim frikativom [h] zbog razlika u visinskim optimalama glasa predstavljaju veliku prepreku Hrvatima koji pokušavaju postići dobar izgovor njemačkog jezika.

U slučaju [ç] potrebno je napeti i povisiti izgovor visokim glasovima, inicijalnim položajem i mjestom na kraju rečenice s uzlaznom intonacijom, dok je kod [χ] i [h] cilj smanjiti napetost niskim glasovima i finalnim položajem u riječi i rečenici sa silaznom intonacijom.

/r/ ili [ʁ], [ʀ], [r], [r̥], [ɐ]

Problematičan je i fonem /r/ kojeg različiti autori tumače na različite načine. Primjerice Grassegger (2006) ga u svojoj tablici konsonanata njemačkog jezika u kategoriji načina tvorbe opisao kao vibrant, ali nije naznačio mjesto artikulacije. Taj postupak objašnjava velikim brojem mogućnosti artikulacije. Tvrdi kako bi svrstavanje u bilo koju kategoriju koja bi određenije opisala taj fonem kao što je stupac alveolarnih konsonanata zbog alveolarnog vibranta [r] ili uvularnih zbog [ʀ] dalo prikaz glasovne stvarnosti koja kao takva ne postoji. K tome pored alofona [r] i [ʀ] za fonem /r/ postoji još izgovornih varijanata koje sežu od zvučnog uvularnog frikativa [ʁ] preko alveolarnog vibranta [r] s jednim do dva udarca (Kaltenbacher i Koeppel, 2011) pa sve do vokala [ɐ]. Tako se fonem /r/ može primjerice u riječima <rot>, <Herr>, <Wert> i <Wort> izgovoriti kao (individualno ili regionalno, odnosno socijalno uvjetovana) slobodna varijanta [r], [r̥], [ʀ], [ʁ], dok se vokalizacija u obliku glasa [ɐ] (kao kombinatorne varijante) pojavljuje samo na kraju riječi (primjerice riječ <Herr> bit će izgovorena kao [hɛɐ]) i iza dugih vokala kao u riječi <Wert> koja se izgovara [ve:ɐt]. (Grassegger, 2006)

Neki drugi autori poput Rudolfa i Ilke Rausch (1999) smatraju da je velarna konsonantska varijanta fonem /r/ najčešća i najjednostavnija za naučiti. Artikulacijski opis kaže da se stražnja leđa jezika u obliku luka približavaju mekom nepcu i stvaraju suženje na kojem fonacijska struja proizvodi blagu frikciju koja ni u kojem slučaju ne mora biti glasna.

A Pompino-Marschall (1995) tvrdi pak da se [ʁ] kao sjevernonjemačka varijanta za /r/ može ovisno o stilu i ideolektalno (individualni način izgovora) te ovisno o položaju realizirati različito. Pod time misli na hiperoblike (hiperkorektni, izrazito vibrantno [r], koje se može kao takvo izgovoriti u svim glasovnim okruženjima osim u

nenaglašenim završnim slogovima), intervokalski (npr. u <Herrenjahre> kao aproksimant [ɤ], nakon bezvučnih okluziva ili frikativa obezvučen kao [χ] (npr. u <trat> [tʰχɑ:tʰ]); postvokalski finalno ili ispred konsonanta se inače vokalizira [ɐ] što čak ponekad može zvučati kao diftong. Osim toga, dodaje da ovisno o vokalskom kontekstu mjesto artikulacije varira između stvarne uvularne pozicije kao u <rot> [ʁo:t] i velarne kao u <Briese> [byi:zə].

Iz ovih je teorija jasno da su u njemačkom poznate gotovo sve mogućnosti izgovora fonema /r/. Najčešće prihvaćena kao standardna jest uvularna varijanta [ʁ] ili [ɤ], dok se alveolarna [r] pripisuje dijalektu.

Iz toga proizlazi da će izvorni govornik njemačkog jezika vrlo lako identificirati Hrvata kao stranca ili možda stanovnika Bavarske na temelju njegovog izgovora ovog fonema.

O korekciji izgovora ovog glasa više u nastavku.

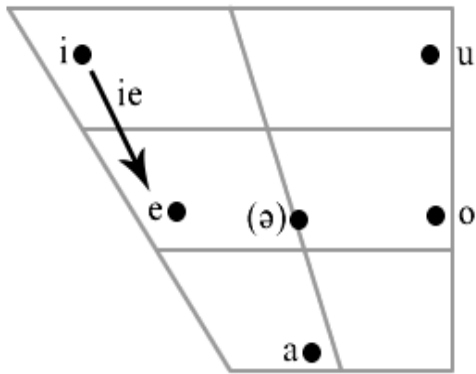
[ŋ]

Iako nije moguć u svim glasovnim okolinama i u svim položajima u riječi, Hall (2000) smatra da je [ŋ] njemački fonem jer kontrastira s drugim fonemima, primjerice u riječima <sing> [zɪŋ] i <Sinn> [zɪn]. Spor an je jer ima ograničene mogućnosti pojavljivanja u riječima. Izgovara se naime samo iza kratkih vokala (Hall, 2000), a ispred velara /g/ i /k/, pri čemu [g] u potpunosti nestaje ukoliko ne pripada sljedećem slogu. Upravo ova posljednje navedena karakteristika otkrit će stranca. Zavedeni pismom, Hrvati će jasno izgovoriti [g] što je upravo suprotno od pravila njemačkog standarda i onoga što je izvorno njemačko uho naviklo čuti. Rješenje je usporediti izgovor te riječi koje završavaju ovim fonemom staviti na kraj rečenice sa silaznom intonacijom.

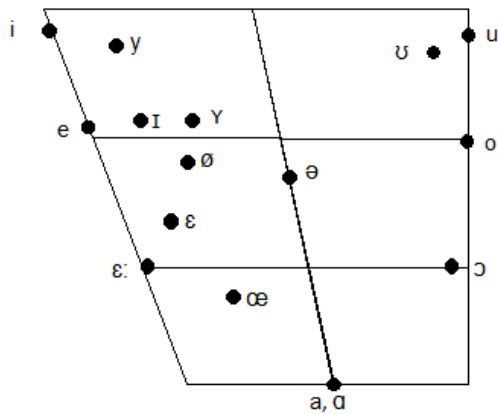
[ɪ]

Iako ovaj glas postoji i u hrvatskome, Nijemac može prema hrvatskom izgovoru ovoga glasa čuti da razgovara sa strancem. Razlika je, naime, u visinskoj optimali. Nijemci će reći da je hrvatsko [ɪ] „tamnije“ od njihovog. Ako je namjera da ga se povisi, potrebno ga je staviti u inicijalni položaj i okruženje visokih i napetih glasova.

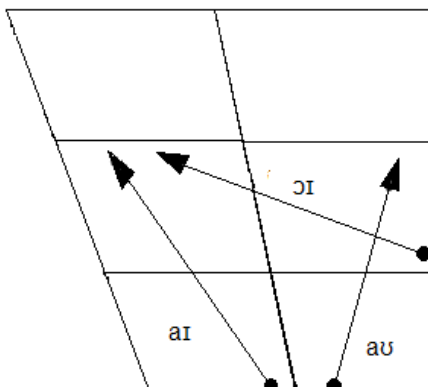
C. Vokali

Slika 1. Vokalski trapez hrvatskog jezika (prema Landau i sur., 2009; str. 67)

Slika 2. Vokalski trapez njemačkog jezika (prema Kohler, 2009; str.87)

Slika 3. Diftonzi u njemačkom jeziku (prema Kohler, 2009; str. 87)

Već na prvi pogled jasno je da je njemački vokalski sustav znatno bogatiji od hrvatskoga te da se gotovo niti jedan hrvatski ne poklapa s njemačkim.

Isto kao i u hrvatskome, u njemačkom postoje vokali /i/, /e/, /a/, /o/, /u/. No u njemačkom oni dolaze u parovima: [i:], [ɪ]; [e:], [ɛ]; [a:], [a]; [o:], [ɔ]; [u:] i [ʊ]. Uz ove,

njemački ima i labijalizirane prednje vokale koji nisu tako česti u jezicima svijeta: [y:], [ʏ], [ø:], [œ], te stoga često strancima predstavljaju problem, a osim njih, i postoje i vokali bez para [ɛ:], [ə] te diftonzi [aɪ], [ɔɪ], [aʊ]. Razlike su između parova u dužini, napetosti i stupnju otvora. Tako se njemački vokali opisuju kao dugi, napeti i zatvoreni ili kratki, nenapeti ili opušteni i otvoreni. (Koeppel, 2010)

Uzimajući u obzir mjesto artikulacije i visinske optimale glasova, sustav očekivanih grešaka kod Hrvata koji uči njemački izgledao bi ovako:

[i:]

Njemačko je [i:] nešto duže, napetije i zatvorenije od hrvatskog, pa je cilj stvoriti veću napetost i produžiti trajanje, što se može postići time da ga se stavi na vrh intonacije u riječi iza visokih frikativa.

[ɪ]

Ovaj bi se kratki vokal u praksi učenja njemačkog jezika mogao zamijeniti hrvatskim [i]. No kako je optimala njemačkog glasa za oktavu niža od hrvatskog, potrebno ga je staviti u okruženje nižih glasova.

[e:]

Njemačko dugo, zatvoreno i napeto [e:] znatno je zatvorenije od hrvatskog. Čak se približava glasu [i]. Optimala je viša pa se u korekciji treba okružiti visokim i napetima glasovima.

[ɛ]

Kratko je [ɛ] u njemačkom nešto kraće od hrvatskog, ali je po ostalim osobinama najslbličiji hrvatskome. Smetnje u komunikaciji pri pogrešnom izgovoru bit će minimalne, a za popravljjanje najbolje će poslužiti okruženje okluziva koji će doprinijeti većem stupnju otvora i kraćem trajanju glasa.

[ɛ:]

Jedini je vokal u njemačkom jeziku koji je dug, napet i istovremeno otvoren. (Gojković, 1965; Kaltenbacher i Koeppel, 2011) Otvoreniji je od hrvatskog [e] i njemačkog dugog, napetog i zatvorenog [e:]. Prije je izvornim hrvatskim govornicima predstavljao velik problem prilikom usvajanja njemačkog fonetskog sustava, ali kako

se u posljednje vrijeme čak i u standardu oba upravo spomenuta glasa jedva razlikuju te i govornici profesionalci izgovaraju dugo, napeto i zatvoreno [e:] (Dieling i Hirschfeld, 2001), dovoljno će biti ako učenici usvoje njega.

[ə]

Ovaj glas u hrvatskom nije nepoznat, ali je za razliku od njemačkog nešto otvoreniji. Zapravo se radi o reduciranom vokalu koji se u pismu prikazuje kao <e> te ga Hrvati stoga i izgovaraju kao njima poznati prednji vokal [e], a javlja se u prefiksima i sufiksima (ver-, ge-, be-, -e, -en). Osim u mjestu, problem i je u prevelikoj napetosti. Stoga je rješenje za usvajanje ovog vokala položaj iza okluziva koji će povećati otvor te kraj rečenice sa silaznom intonacijom za smanjenje napetosti.

[ɑ:] i [a]

Budući da se artikuliraju gotovo na istom mjestu (kod [ɑ:] su leđa jezika neznatno pomaknuta nazad) kao i hrvatsko [a], razlika je samo u dužini, zadaća je modela da osvijesti ovu karakteristiku kod učenika.

[o:]

Njemačko je dugo, napeto i zatvoreno [o:] zatvorenije i prema visinskoj optimali niže od hrvatskoga te je potrebno u izgovoru istaknuti niske elemente.

[ɔ]

Kratko, nenapeto i otvoreno [ɔ] ne predstavlja velik problem Hrvatima koji uče njemački jer je samo nešto otvoreniji i prema visinskoj optimali viši od hrvatskog glasa [o] te ga je stoga najbolje smjestiti na kraj silazne intonacije i iza okluziva.

[u:]

Hrvatski govornici morat će napeti i produžiti svoje [u] žele li da zvuči kao njemačko dugo, napeto i zatvoreno [u:], što je najlakše postići ako su iza frikativa.

[ʊ]

Ukoliko se želi postići dobar izgovor njemačkog kratkog, nenapetog i otvorenog [ʊ], potrebno ga je izgovarati iza okluziva i na kraju rečenice sa silaznom intonacijom.

[y:] i [ʏ]

Prednji labijalizirani vokal [y:] Hrvati će zbog položaja artikulatora zamijeniti glasom [i]. Potrebno je sniziti glas i smanjiti mu napetost, što se postiže uz pomoć silazne intonacije i labijalnih glasova. A da bismo istakli razliku između ova dva, potrebno je dugo, napeto i zatvoreno [y:] zbog niže optimalne još više sniziti ali povećati napetost.

[ø:] i [œ]

Jednako kao prethodno navedeni glasovi, i ovi će se zamijeniti poznatim prednjim nezaokruženim glasom [e]. Kako je cilj istaći niske elemente ovih glasova, u korekciji ih se treba okružiti labijalnim konsonantima i ovisno o tome ispravljamo li dugi, napeti i zatvoreni [ø:] ili kratki, nenapeti i otvoreni [œ] prilagoditi vježbe potrebama razlikovanja tih dvaju glasova na isti način kao i kod [y:] i [ʏ].

[ɑɪ], [aʊ], [ɔɪ]

Zato što hrvatski jezik ne poznaje ove diftonge, a govor je često pod utjecajem pisma, moguće je da će ih Hrvati koji uče njemački pokušati izgovoriti odvojeno kao dva glasa. U slučaju da diftonge uče slušajući, vjerojatno je da će kod [ɑɪ] i [ɔɪ] umjesto s kratkim [ɪ] završiti glasom [j]. Kako je izgovor u svim slučajevima previše napet, niski su glasovi i labav izgovor optimalno okruženje za korekciju.

Isto tako, u korekciji je preporučljivo više istaći prvi dio diftonga jer je on naglašeniji. (Gojković, 1965)

V. Odabir greške

Najprije je u studiju Odsjeka za fonetiku snimljen materijal s izvornim govornikom hrvatskog jezika koji uči njemački jezik. Tako su skupljena tri različita materijala. Jedan snimak je sadržavao pročitane riječi sa svim glasovima njemačkog jezika prema Handbook of the International Phonetic Association, drugo je bila snimka pročitanoj teksta „Der Nordwind und die Sonne“ iz istog izvora (Kohler, 2009), a treća snimka je bila intervju u kojem govornik slobodno i kao i u prethodna dva slučaja bez pripreme i spontano govori o sebi. Treći je snimak trebao biti realni prikaz izgovora u spontanoj komunikaciji, a svrha prva dva snimka jest bila dati ispitanicima da čuju kako govornik izgovara čitav fonemski inventar njemačkog jezika jer je govornik određene „teže“ glasove u intervjuu izbjegavao.

Te je snimke zatim poslušalo 20 izvornih govornika njemačkog jezika od kojih polovica studira ili predaje na Odsjeku za germanistiku u Zagrebu i na filološkim institutima Sveučilišta u Heidelbergu (Institut für Deutsch als Fremdsprachenphilologie; Zentrales Sprachlabor). Ostalo su bili studenti nefiloloških studija.

Njihov zadatak je bio poslušati snimke te ispuniti uz to priloženi upitnik. Prvo su slušali snimku pročitanoj teksta „Der Nordwind und die Sonne“, potom snimku slobodnog govora i na kraju samostalne riječi.

Trebali su ili odabrati jedan od ponuđenih odgovora ili vlastitim riječima odgovoriti na pitanje.

Upitnik je bio na njemačkom jeziku, a sadržavao je pitanja o ritmu i intonaciji, procjeni glasova te općem dojmu.

Ispitanici su imali mogućnost poslušati snimke koliko god puta je bilo potrebno.

A. Analiza i argumentacija odabira grešaka za korekciju

Budući da je akustička dimenzija – ritam i intonacija, kamen temeljac verbotonalne metode, a ispitanici su tu dimenziju kod našeg govornika ocijenili kao vrlo lošu, i kako je ritam prema Guberininim riječima „naš vodič u usvajanju dobroga

govora“ (2010; str. 12), poštujući principe verbotonalne metode jasno je bilo da će i ova korekcija započeti ispravljanjem upravo tih elemenata.

Iz rezultata ispitivanja je vidljivo da su izvorni govornici njemačkog jezika kao najveće smetnje u razumijevanju pored neprirodnog ritma i intonacije najčešće navodili glasove [r], [ŋ], [l], te gotovo sve vokale, ali poglavito duge, napete i zatvorene. A budući da je ovaj projekt bio vremenski ograničen, odluka je morala pasti na ispravljanje sličnih glasova, odnosno glasova čija korekcija ide u istom smjeru. Kako je [e:] vokal koji se najviše isticao, odnosno prekratak izgovor ovog glasa (u isto vrijeme i [ɛ:] zato što se kako je već rečeno ova dva glasa danas u govoru gotovo ne razlikuju), zatim kako većina Hrvata ima poteškoća s [ø:], a [o:] se nalazi na istoj razini otvora čeljusti te je cilj kod sva tri stvoriti veću napetost, odlučeno je da će oni biti ti koji će se ispravljati.

Iako su ispitanici često spominjali [l] kao glas po kojemu se govornik prepoznaje kao stranac, on nije odabran za korekciju jer je cilj korekcije tog glasa povisiti i napeti izgovor, što je suprotno od korekcije druga dva češće spomenuta ometajuća konsonanta [ʁ] i [ŋ].

Osim standardnog sustava grešaka, postoje greške koji nisu posljedica razlika fonemskih inventara nego pisma, utjecaj sličnog leksika i dr. (Škarić, 1967) te nisu razmatrane prilikom odlučivanja o izboru grešaka koje će se ispravljati u ovom slučaju.

Takva greška bi ovdje bila fonem /s/ koji se u njemačkom ovisno o položaju u slogu izgovara kao [z] (ako je na početku), kao [s] (na kraju sloga) ili kao [ʃ] ako je ispred [t]. (Dieling i Hirschfeld, 2000)

U ovoj korekciji izgovora nastojalo se poštovati, provoditi i iskoristiti sve principe i mogućnosti verbotonalne metode. Svaka sesija započela je i završila rečenicom. Gotovo do samog kraja korekcije sve riječi i rečenice ponavljane su dva puta za redom. Sesije su održavane u prostorijama Sveučilišta u Heidelbergu.

VI. Korekcija

Kako se model i govornik tijekom ove korekcije nisu mogli osloniti na filtre SUVAG aparata, pokušalo se primijeniti i maksimalno iskoristiti ostale principe verbotonalne metode.

Materijal kako je ovdje naveden nije u potpunosti identičan onome koji se koristio u korekciji. Ovisno o situaciji dolazilo je do promjene intonacije, mjesta rečeničnog naglaska, reda riječi u rečenici, izbacivanja riječi, dodavanja drugih, no premašilo bi dopušteni opseg ovog rada, da su opisane sve modifikacije izvršene nad materijalom.

Uz materijal koji je pripremljen prema sposobnostima i potrebama pojedinca, kao najbolje oružje protiv lošeg izgovora treba svakako istaknuti položaj i pokrete tijela. Osim toga, primijećeno je da afektivna situacija jako dobro djeluje u korekciji. Primjerice ako se želi napeti izgovor, može se uputiti govornika da stisne šake, namršti čelo i pretvara se da je ljut. Dakako puno će bolje ići ako i model učini isto. A ukoliko ne smeta susjedima, može se i vikati. S druge strane, ako je cilj olabaviti izgovor, ponekad je dovoljno uputiti govornika da se ugodno smjesti i dati mu detaljan opis jedne od jadranskih plaža, položaj na ležaljci u hladu uz osvježavajući koktel. Naravno, ključnu ulogu igra model. Njegov izgovor treba biti savršen. On mora moći prepoznati grešku kod govornika te kao u korektivnoj optimali – ići suprotno od greške. Pomaže ako je prilagodljiv i po potrebi inovativan.

A. Korekcija ritma i intonacije

Intonacija je kao osnovna struktura svakog jezika jedan od najvažnijih elemenata u usvajanju i korekciji izgovora stranih jezika.

„Sastavni dijelovi intonacije su: glasovi, visina, jačina, napetost, rečenično tempo, pauza. Svi ovi elementi stvaraju u ritmičkim jedinicama unutarnju strukturu intonacije. Intonacija je prema tome strukturalna realizacija jezika“. (Guberina, 1961; u Gojković, 1965; str. 4)

Kako je i sam Guberina tvrdio da treba početi od čovjeka i njegove optimalne pojavnosti, a to su po njemu ritam i intonacija – osobitosti svih ljudskih bića, tako je i u ovaj projekt započeo upravo s tim elementima jezika.

„Za korekciju ritma upotrebljavaju se područja veoma niskih frekvencija (niskopropusnim filtrom) do 150 Hz i do 200 Hz, a za korekciju intonacije do 300 Hz, da bi se u sljedećoj fazi tome priključilo i visoko područje, iznad 2 200 Hz, odnosno 6 000 Hz (visokopropusni filter). Na taj se način isključuje takozvano 'govorno područje' za koje se po nekim ranijim teorijama, proizašlim iz akustičkih istraživanja, smatralo da je ono nužno za razumljivost govora (od 300 do 2 500 Hz)“. (Pozojević-Trivanović, 1984; str. 192)

„Kako je govorno područje isto za sve jezike, učenik stranog jezika je u lošim uvjetima kada prenosimo strani jezik govornim područjem. Dakle to područje valja isključiti ako želimo da učenik usvoji strani jezik“. (Guberina, 2010; str. 95)

Prateći načela verbotonalne metode, i mi smo započeli korekciju koristeći aparate SUVAG. Pod pretpostavkom da su niske frekvencije vrlo stimulativne jer se pomoću njih dobro percipiraju ritam i intonacija najprije smo propuštali frekvencije koje su ispod govornog područja.

Najvažnije je obilježje ritma njemačkog govora da razmaci između naglašenih slogova djeluju kao da su jednaki. S tim je u vezi da su nenaglašeni slogovi koji se nalaze između naglašenih slogova više ili manje skraćeni te time gube na glasovnom sadržaju. Naglašeni i nenaglašeni slogovi dakle nisu jednake dužine, što njemački svrstava u jezike koji broje naglasak a ne slogove. (Dieling i Hirschfeld, 2000)

Naglasiti znači govoriti glasnije, sporije i jasnije, a nenaglašeni slogovi se prema tome izgovaraju tiše, brže i manje razumljivo (Kaltenbacher i Koeppel, 2011). Cilj je istaknuti tu razliku skraćujući, smanjujući i elidirajući nenaglašene slogove da se izjednače razmaci između naglašenih slogova (Dieling i Hirschfeld, 2000). Najčešći naglasak u dvosložnih riječi u njemačkom jest trohej. (Koeppel, 2010)

Kod našeg su govornika i pauze bile problematične, a one su u izražavanju naših misli uključene u intonaciju, ritam i napetost. Posebno su važne u afektivnom izrazu i imaju ključnu ulogu u formiranju ritma. Guberina naglašava da je ritam najvažniji u usvajanju jezika (materinskog ili stranog), da prethodi govoru i harmoniji tijela (2010). Stoga je možda jedna od najvažnijih zadaća modela da kod učenika osvijesti ritam kakav je u njemačkom govoru te ih osposobi da i sami nauče primijeniti razlike između naglašenih i nenaglašenih slogova.

Analiza snimaka našeg govornika pokazala je da su pauze često bile na mjestima koje izvorni govornici nisu osjetili prirodnim te im je to otežavalo slušanje a time i razumijevanje teksta. Pogotovo u tekstu koji je govornik čitao ispitanici su procijenili da pauze i intonacija nisu bile nimalo u skladu sa zakonima logike i fiziološkim potrebama.

Vodeći se prema Goroshaninim (1995) pravilima za naglasak riječi koji između ostalog kazuju da je najčešće naglašen korijen riječi, prva riječ u složenicama, prefiks kod glagola s rastavljivim prefiksom uz neke iznimke, te Gehrmannovim (1995) opisom intonacije u njemačkim rečenicama koji je identičan onom u hrvatskim rečenicama pripremljen je materijal za korekciju.

Riječi:

1. <u>Tag</u>	17. <u>Bekommen</u>	34. <u>Vater</u>
2. <u>Tage</u>	18. <u>Esel</u>	35. <u>Großvater</u>
3. <u>Mittag</u>	19. <u>Eselsohr</u>	36. <u>Urgroßvater</u>
4. <u>Nachmittag</u>	20. <u>Eselsohren</u>	37. <u>Studium</u>
5. <u>Schule</u>	21. <u>Saal</u>	38. <u>Student</u>
6. <u>Hochschule</u>	22. <u>Hörsaal</u>	39. <u>Studieren</u>
7. <u>Musikschule</u>	23. <u>Hörsäle</u>	40. <u>Telefon ili Telefon</u>
8. <u>Schulkind</u>	24. <u>Sprechen</u>	41. <u>Telefonieren</u>
9. <u>Rot</u>	25. <u>Nachsprechen</u>	42. <u>Informieren</u>
10. <u>Dunkelrot</u>	26. <u>Besprechen</u>	43. <u>Information</u>
11. <u>Rosa</u>	27. <u>Gespräch</u>	44. <u>Arznei</u>
12. <u>Rosarot</u>	28. <u>Schreiben</u>	45. <u>Polizei</u>
13. <u>Holen</u>	29. <u>Abschreiben</u>	46. <u>Konditorei</u>
14. <u>Wiederholen</u> ili <u>Wiederholen</u>	30. <u>Schreibmaschine</u>	47. <u>Biologie</u>
15. <u>Kommt</u>	31. <u>Trinken</u>	48. <u>Psychologie</u>
16. <u>Kommen</u>	32. <u>Getränk</u>	49. <u>Explosion</u>
	33. <u>Getränke</u>	50. <u>Interessant</u>

Rečenice:

1. Guten Tag.
2. Ich bin Tom.
3. Das ist alles.
4. Anna baut ein Haus.
5. Heute ist ein schöner Tag.
6. Komm her!
7. Wo bist du?
8. Gehst du jetzt?
9. Geh weg!
10. Bleib bei mir!
11. Bleib doch bei mir!
12. Wartest du?
13. Wartest du auf mich?
14. Wartest du lange auf mich?
15. Wartest du schon lange auf mich?
16. Tom kommt?
17. Tom kommt.
18. Tom ist gekommen.
19. Tom ist gestern gekommen.
20. Tom ist gestern Abend gekommen.
21. Tom ist gestern Abend zurück gekommen.
22. Tom ist gestern Abend zurück nach Hause gekommen.
23. Nein, Tom kommt nicht.
24. Komme, was wolle.
25. Geht Ana einkaufen?
26. Ana geht einkaufen.
27. Ana geht heute einkaufen.
28. Ana geht heute Nachmittag einkaufen.
29. Ana geht heute Nachmittag Schuhe kaufen.
30. Ana geht heute Nachmittag rote Schuhe kaufen.
31. Das Foto ist schön.
32. Das Foto ist schön?
33. Das linke Foto ist schön.
34. Das linke Foto von dir ist schön.
35. Das linke Foto von dir und Ana ist schön.
36. Woher kommst du?
37. Ich komme aus Wien.
38. Sie kommt aus Wien.
39. Spielst du Fußball?
40. Du spielst Fußball.
41. Du spielst Fußball?
42. Ja, ich spiele Fußball.
43. Ich spiele gerne Fußball.

Pjesmica:

„Ein **Mops**

lief in die **Küche**

und stahl dem **Koch** ein **Ei**.

Da nahm der **Koch** den **Löffel**

und schlug den **Mops** zu **Brei**.

Da kamen viele **Möpfe**

und gruben dem **Mops** ein **Grab**

und setzten im einen **Grabstein**,

darauf geschrieben **stand**:

Ein **Mops** lief in die **Küche**....“ (Dieling i Hirschfeld, 2000; str. 117)

Dnevnik korekcije izgovora

a) 1. sesija

Govorniku je objašnjen princip rada sa SUVAG aparatom, te opisan zvuk koji će najprije čuti propušten kroz niskopropusni filter. Rečeno je će model govoriti u mikrofona, a da govornik preko slušalica najprije neće čuti prave riječi nego nešto poput „basa“, odnosno duboke tonove te da će nakon nekoliko probnih rečenica koje će samo slušati, trebati oponašati ritam koji čuje koristeći logatome ili tako što će ga pjevušiti.

Vježbe su počele rečenicama od 1 do 25. Govornik je prvo je samo slušao izgovor modela pa je zatim ponovljao za njim svaku rečenicu u vidu logatoma dva puta.

Već na samom početku materijal se pokazao nedostatnim i neodgovarajućim te ga se trebalo prilagoditi. Kod rečenica koje su bile duže od 3 riječi govornik je slabije raspoznavao intonaciju i ritam.

Govornik nije pratio upute date na početku sesije. Zbunjivalo ga je što ne razaznaje riječi, ne čuje ih jasno pa ih teško ponavlja. Pokušavao je prepoznati o kojim riječima se radi te ih ostvariti u njihovom pravom glasovnom obliku, a ne kao logatom [baba] kao što je upućen na početku sesije.

Ponovno je objašnjeno da cilj nije točno raspoznati riječ nego samo ritam te ga pokušati ponoviti pomoću logatoma koji mu najviše odgovara.

Govornik je i dalje imao poteškoća s ponavljanjem rečenica propuštenih kroz niskopropusni filter pa su testiranje slušanja i vježbe za ritam i intonaciju nastavljene najprije s dodatkom visokopropusnog filtra pa bez slušalica i SUVAG aparata.

Nakon toga govornik je počeo ponavljati rečenice s tri do pet riječi bez problema. Čak je izvrsno primjenjivao promjene na mjestu rečeničnog naglaska koje je model radio, kao i promjene intonacije iz izjavne u upitnu rečenicu.

Potom je slijedilo ponavljanje riječi. Sada je bez prethodnog slušanja bez ponavljanja odmah ponavljao za modelom po dva puta sve riječi od 1 do 24. Kod nekih složenica model je mijenjao mjesto naglaska radi provjere slušanja uz objašnjenje koji je od naglasaka ispravan. Govornik je točno ponavljao riječi i mjesto naglaska bez obzira na broj slogova. Primjetno je da su i dalje razlike između naglašenih i nenaglašenih slogova previše male, što se pokušalo popraviti izraženijim izgovorom modela. Govornik je bio izrazito suzdržan te nije jednakim intenzitetom oponašao afektivni izgovor modela. Da ne bude previše zahtjevno za prvu sesiju, nije se inzistiralo na toliko izražajnom naglašavanju kao što je u modela.

Na kraju sesije ponovljene su rečenice s početka, ali bez aparata. Taj se način pokazao kao puno bolji jer govornik nije imao gotovo nikakvih poteškoća ponoviti točno intonaciju i ritam kakav je čuo od modela.

b) 2. sesija

Sesija je počela ponovno na niskopropusnom filteru na frekvencijama do 300 Hz. Materijal je znatno izmijenjen. Pojednostavljen je iz razloga što je govornik imao poteškoća s rečenicama s više od 3 riječi. Većina rečenica je skraćena, ali su ostavljene i duže verzije istih rečenica za vježbanje u naprednijem stadiju.

Ovaj je put govornik rečenice, koje je čuo filtrirane niskopropusnim filtrom, ponavljao kao logatome. Pretpostavka je da je na drugoj sesiji znao kakav će zvuk čuti pa je rečenice od dvije do tri riječi dobro ponavljao za modelom.

Duže je rečenice ponavljao lošije. Često nije bio jednak broj slogova, a razlog tomu možemo tražiti u reduciranim vokalima u sufiksima koje možda nije čuo jer su bili

preslabi. Govornik i dalje nije naglašene slogove dovoljno naglašavao te su razlike između naglašenih i nenaglašenih ostale premale.

Jedno i dvosložne riječi s reduciranim vokalom [ə] dobro ponovi, a ako ima više od 2 sloga ponovi lošije. Često ne čuje posljednji skraćeni slog.

Govornik je osim zvukova propuštenih kroz niskopropusni filter preko slušalica nerijetko čuo točne riječi koje je model izgovarao, što ga je zbunjivalo te je refleksno pokušavao ponoviti točne riječi a ne pokušati ponoviti ritam i intonaciju pomoću logatoma.

Model je stoga čitao rečenice i riječi kao logatome, s izvornim naglaskom te istovremeno i dalje utjecao na transmisiju pomoću SUVAG aparata. Ovo se pokazalo kao izvrsno rješenje jer je govornik većinom uspio ponoviti točan broj slogova i točan naglasak. Jedno- i dvosložne riječi i dalje su bolje, ali se i ponavljanje višesložnih riječi znatno popravilo.

Uputu da udara rukom o nogu kad čuje najjači naglasak govornik uspješno primjenjuje i automatski u govoru pravi veće razlike između naglašenih i nenaglašenih slogova. Riječi od 21 do 36 uspješno su apsolvirane.

Za kraj su ponavljene rečenice 25 do 53 s kojima je sesija i započela. Model ih je čitao na uobičajen način, a iz razloga što je govornik ponovno imao poteškoća s rečenicama dužim od dvije riječi, model ih je izgovarao kao logatome, što nije puno pomoglo. Govornik ne zadovoljava očekivanja pa se rečenice skraćuju na dvije riječi, mijenja se mjesto rečeničnog naglaska i intonacija iz silazne u uzlaznu. Nakon što je uočen napredak, najprije s čitanjem rečenica u obliku logatoma, zatim kao prave riječi, svakoj rečenici je dodana po još jedna ili dvije riječi. Govornik je ponovio točan broj slogova i intonaciju što je dokaz da sve više osvještava slušanje. Završeno je s visokopropusnim filtrom i frekvencijama iznad 3000 Hz.

c) 3. sesija

Na trećoj sesiji, iako bi možda bilo preporučljivo i dalje raditi sa SUVAG aparatom propuštajući ulazni signal kroz negovorno područje, rečenice 31 do 43 izgovarane su najprije kao logatomi u skraćenoj verziji od maksimalno tri riječi zajedno s dodatnim improviziranim novim rečenicama iste dužine, a zatim i u dužim oblicima kao prave riječi bez filtriranja. Primjetno je da govornik izrazito bolje ponavlja

naglasak, ritam i intonaciju koju nose kako logatomi tako i prave riječi ako se na transmisiju ne utječe pomoću SUVAG aparata. Mogući uzrok tome jest nepoznavanje i nerazumijevanje mehanizama aparata te neobični zvuk propušten kroz područje koje ne pripada onomu što je uho naviklo čuti. Sve ovo je možda stvorilo neku vrstu odbojnosti i nepovjerenja u ove nove i do sada nepoznate metode.

Riječi od 37 do 50 ponovljene su isto tako najprije kao logatomi s naglaskom na istom mjestu kao i izvorne riječi, a zatim i u svom izvornom obliku s posebnim isticanjem naglašenih slogova.

Na kraju su ponovljene rečenice s početka sesije u obliku kakve su prvotno bile pripremljene za primjenu u korekciji uz vrlo dobro ponavljanje govornika.

d) 4. sesija

U verbotonalnoj se metodi smatra da je intonacija kao osnovna struktura svakoga jezika jedan od najvažnijih elemenata u usvajanju i korekciji izgovora stranih jezika te da se većina stranih glasova može pravilno usvojiti ako se pravilno oponaša intonacija pa je ona bila središte zanimanja i u četvrtoj sesiji. Model je varirao uzlaznu i silaznu intonaciju, a na mjestima na kojima je to odgovaralo i ravnu. Govornik je bez ikakvih poteškoća uspješno ponovio sve pa je bilo moguće usmjeriti se na korekciju ritma odnosno izraženije izgovaranje slogova koji nose naglasak.

Rečenice izgovorene u ovoj sesiji nisu išle nekim posebnim redoslijedom nego su izabrane slučajno, a model je prilikom svakog naglaska lupkao rukom o nogu. Zadaća govornika bila je ponoviti to. U početku se govornik suzdržavao, ali nakon ponavljanja istog postupka s riječima, oslobodio se te je rečenice za kraj izgovarao izrazito napetije i s više istaknutim naglašenim slogovima.

Za kraj su model i govornik na zabavan način uz izražajno recitiranje pjesmice doučvrstili ritam njemačkih rečenica.

B. Korekcija glasa [ʁ]

Iako je u prošlosti u njemačkom fonem /r/ izgovaran kao alveolarni [r] pretpostavlja se da se iz francuskog preuzela uvularna varijanta [ʁ]. Danas alveolarno [r] postoji samo u nekim dijalektima. Učenici koji uče njemački mogli bi /r/ izgovarati alveolarno i razumljivost neće biti u narušena, ali njihov izgovor ostaje prilično upadljiv što je pokazalo i prije provedeno ispitivanje. Artikulacijski je lakše ostvariti uvularni frikativ [ʁ] koji je u razgovornom jeziku zamijenio [r] a koji nastaje kad leđa jezika nisu podignuta skroz do uvule. (Koeppel, 2010)

Materijal:

Riječi:

Optimalne:

1. rammen	22. Inspektorin	43. Reaktion
2. Rauch	23. Rund	44. Regen
3. Rad	24. rumgehen	45. Recht
4. Rahmen	25. russisch	46. Beere
5. Rasen	26. rutschen	47. Hören
6. Rathaus	27. Ruhe	48. Rücken
7. raten	28. Route	49. Rhythmus
8. rauchen	29. Ruf	50. richten
9. warum	30. rufen	51. Richter
10. Ware	31. ruhen	52. richtig
11. fahren	32. Peru	53. rieb
12. Justizrat	33. Zigarette	54. rief
13. Bares	34. Schießerei	55. Riese
14. geradeaus	35. Serum	56. riesig
15. reiben	36. wiederum	57. Riss
16. reisen	37. Lehre	58. rissfest
17. heiraten	38. geredet	59. Ritt
18. rollen	39. geregnet	60. Ritual
19. Rose	40. deren	61. Rivale
20. rot	41. besonderes	62. Bericht
21. Forum	42. unseres	63. Euro

64. Störung	94. Kreuz	125.trübe
65. Büro	95. kreuzen	126.Preis
66. Regierung	96. Kreuzer	127.Brot
Neoptimalne:	97. Gruß	128.Ehebruch
67. Kraft	98. Kreation	129.brechen
68. Kranz	99. Totengräber	130.Brief
69. Krabbe	100.Krebs	131.übrig
70. Krach	101.Creme	132.Freund
71. Grauen	102.kreativ	133.Frau
72. Grab	103.Kredenz	134.Friedhof
73. Grammatik	104.Größe	135.Frieden
74. grau	105.gründlich	136.Schritt
75. Grad	106.grüßen	137.Zentrum
76. Graf	107.Krücke	138.Monstrum
77. Grafik	108.grün	139.Strafe
78. Krank	109.Acryl	140.Strumpf
79. Leuchtgranate	110.grinsen	141.gesprochen
80. Abkratzen	111.Kritik	142.Sprache
81. Kreide	112.kriminell	143.sprachlich
82. Kreis	113.Krieg	144.Gespräch
83. Integration	114.kriechen	145.springen
84. Demokrat	115.Kriese	146.rigoros
85. Krone	116.kriegen	147.erbrechen
86. Grotte	117.Griechenland	148.Kreuzbandriss
87. grob	118.tragen	149.ursprünglich
88. Agronomie	119.Traube	150.Rücktritt
89. Montenegro	120.trauen	151.Sprachraum
90. Grund	121.Druck	152.Strafrecht
91. Gruppe	122.treten	153.Kroatien
92. Kruste	123.betreten	
93. krum	124.Adresse	

Rečenice:

Optimalne:

1. Ratten hasse ich.
2. Raben sind laut.
3. Raiffeisenbank ist gut.
4. Reis kochen macht Spaß.
5. Ich muss neue Ware kaufen.
6. Ich gehe ins Büro.
7. Das ist ein Guru.
8. Ruhe bitte.
9. Ruf mich bitte an.
10. Russisch ist leicht.
11. Anna besucht Peru.
12. Sie benötigt ein Heilserum.
13. Sie leidet an einer Sehstörung.
14. Rechne das aus.
15. Ich muss das ausrechnen.
16. Ich habe eine Zigarette gekauft.
17. Regeln muss man befolgen.
18. Regen macht den Weg nass.
19. Ich kann dich nicht hören.
20. Rhythmus ist wichtig.
21. Die Inspektorin kommt.
22. Ich gehe ins Solarium.
23. Solarien sind ungesund.
24. Da steht der Bericht.
25. Berichte von dem Unfall.
26. Sein Rivale heißt Hanz.
27. Richte deine Wut gegen ihn.
28. Das Gebäude ist riesig.
29. Das Krankenhaus ist weiß.

Neoptimalne:

30. Die Kranke kommt.
31. Grau ist sein Hemd.
32. Ich habe ein Gramm zugenommen.
33. Die Demokraten gewinnen.
34. Fang an zu graben.
35. Ich besuche Montenegro.
36. Die Grotte ist klein.
37. Die Königin hat eine Krone.
38. Sei nicht so grob.
39. Die Gruppe ist gut.
40. Die Kruste ist dünn.
41. Die Banane ist krumm.
42. Sie hat Krebs.
43. Sie ist kreativ.
44. Sie begrüßt mich.
45. Griechen sind lustig.
46. Es beginnt eine Krise.
47. Sie traut sich was!
48. Lisa betrachtet das Bild.
49. Er ist ein Trottel.
50. Das Zentrum liegt links.
51. Nicht betreten!
52. Präsident Obama ist da.
53. Bring das Geld mit.
54. Der Brief ist angekommen.
55. Das sind gute Preise.
56. Frauen sind schlau.
57. Freuen Sie sich!
58. Sie hat Angst vor Fremden.
59. Deutsch ist eine Sprache.
60. Es gibt keinen Strom.

61. Es ist ein Monstrum.	68. Der deutsche Sprachraum ist groß.
62. Radfahren ist gesund.	69. Gespräche sind verboten.
63. Rosen sind rot.	70. Das sind gute Preise.
64. Rot sind seine Haare.	71. Betreten verboten!
65. Rauchen ist verboten.	72. Rufen wir die Lehrerin.
66. Bauer sucht Frau.	73. Er redete im Rathaus
67. Rutschen wir den Hügel hinunter.	74. Der Richter ist rigoros.

Analizom snimaka na kojima je govornik pročitao pripremljeni materijal s fonemom /r/ u raznim glasovnim okruženjima nije se dalo izvesti prema kojem pravilu naš govornika izgovara ovaj glas alveolarno, kad kao uvularni vibrans, a kad kao uvularni frikativ. Jasno je bilo da ga u većini slučajeva izgovara alveolarno, ali uz nešto manje udaraca nego što se izgovara ovaj vibrans u hrvatskom. Govornik u svojim greškama nije dosljedan ali je ipak primjetno da je greška najizraženija kad se /r/ nalazi iza skupine konsonanata, iza okluziva i ispred visokih prednjih vokala. On se sam nakon čitanja i snimanja materijala žalio da mu je najteže kad treba izgovoriti „stražnje“ /r/ iza konsonanta. Iako je svjestan artikulacijskog opisa i u kojem će smjeru ići korekcija dobio je upute da ne razmišlja o položaju jezika nego da jednostavno sluša i pokuša što točnije ponoviti za modelom.

Uz nadu da je ispravno identificirano optimalno i neoptimalno okruženje za postizanje uvularnog frikativa [ʁ] korekcija je počela s optimalnim rečenicama.

a) 1. sesija

Rečenice od 1 do 13 navedene gore pod materijal nisu govorniku predstavljale problem.

Sukladno tome ni u riječima koje su se prošle na ovoj sesiji (1 do 32) nije bilo značajnih poteškoća. Za nijansu je vibracija kod riječi s diftongom bila previše izražena pa je diftong zamijenjen vokalom [ɑ:] te se uvularna vibracija pretvorila u frikciju. Riječ <Peru> također je izgovorena s prejakom uvularnom vibracijom pa je zamijenjena najprije logatomom [pʰaʁɑ:], pa [pʰeʁɑ:] da bi se na kraju postigao izgovor polazišne riječi sa frikativnim [ʁ] u sklopu rečenice.

Isti problem se javio i kad su se ponavljale rečenice s početka korekcije, pa je učinjeno isto, uz dodatno produživanje vokala [ɑ:] kod riječi s diftonzima.

b) 2. sesija

Korekcija je započela ponavljanjem prvih triju rečenica od prošle sesije da se osvijesti ciljani izgovor problematičnog glasa, a potom rečenicama od 14 do 20.

Zatim su ponavljane riječi od 33 do 47. Izgovor glasa [ʁ] unutar riječi pokazao se izvrsnim te se kasnije u korekciji koristio kao model izgovora tog glasa kojem treba težiti.

U <Zigarette> izgovara /r/ previše vibrantno, možda zbog sličnosti s hrvatskom riječi cigareta jer su inače, kao što je već rečeno, riječi s /r/ u nekom od unutarnjih slogova bile primjer dobrog izgovora. Stoga je model u ponavljanju ove riječi najprije izgovarao <wiederum> dva puta pa onda <Zigarette> te tako uspio dobiti dobar izgovor ove sporne riječi.

Treba izdvojiti riječ <Recht> jer se s njom pojavio pravi problem. /e/ koje je izgovarao kao hrvatsko [e] vuklo ga je da i /r/ izgovara alveolarno. Model mijenja tu riječ u logatom <racht> [ʁaxtʰ], isto s kratkim, otvorenim i nenapetim vokalom i nakon što je postignut izgovor uvularnog [ʁ] mijenja logatom u početnu riječ da se ne bi previše deformirao /h/ koji je u ovom slučaju trebao biti palatalna varijanta - [ç].

Na kraju sesije, prilikom ponavljanja riječi s početka, <Zigarette> je uz pomoć logatoma <zigaratte> [tsigəʁatʰə] na koncu dobro izgovorena.

c) 3. sesija

Sesija je započela s dvije rečenice koje počinju s /r/ + /a/, te nastavila s rečenicama od 21 do 29. Kombinacija [ʁ] + [i:] / [ɪ] pokazala kao najupadljivija od kombinacija /r/ + vokal. Opet se pomoću logatoma u kojima su ti glasovi zamijenjeni glasovima [o:] i [ɔ] dojam popravila.

Među riječima koje su se prošle u ovoj sesiji (48 do 67) treba izdvojiti <Euro>. Iako se očekivalo da će <Euro> zbog toga što postoji u hrvatskom jeziku biti izgovoren s alveolarnim [r], govornik je od prvog pokušaja ovu riječ izgovarao izrazito dobro. Da je izgovor bio lošiji, ova riječ bi se ostavila za kraj kao što nalažu principi verbotonalne metode.

Najviše poteškoća je bilo s riječima s dugim, zatvorenim i napetim [i:] <rieb>, <rief>, <Riese>. One su se pokušale ukloniti logatomima u kojima je [i:] zamijenjen glasom [ɑ:] ili [o:]. Dva puta se brzo ponavljao logatom i odmah zatim problematične riječi u izvornom obliku.

Također se govornik do kraja korekcije borio s riječju <Rhythmus>. Pretpostavka je da zbog koncentracije na pravilan izgovor glasa [ʏ] ne vodi računa o izgovoru glasa [ʁ]. Osim toga, ovo je prednji i zatvoreni vokal za koji se nije ni očekivalo da će pomoći u mijenjanju [r] u [ʁ]. Pokušalo ga se otvoriti i pomaknuti nazad tako što je model umjesto [ʁʏtʰmus] izgovarao logatom [ʁɔtʰmus] te se kombinacija /r/ + /o/ ponovno pokazala kao vrlo dobar način za rješavanje problema.

U završnom dijelu govornik je imao poteškoća s onim rečenicama u kojima su se pojavljivale riječi koje i u izoliranom izgovoru nije svladao. U tim slučajevima uvodi se logatom u kojem se vokal iza /r/ zamjenjuje vokalom /o/ što uvelike popravljia izgovor.

d) 4. sesija

Kako govornikov izgovor posljednje obrađenog materijala nije zadovoljio, odlučeno je da se ponovi još jednom. Vježbale su se rečenice od 20 do 27 i riječi od 49 do 62. Sve sadrže kombinaciju /r/ + /i/. Već u prvom pokušaju izgovor je bio bolji nego prošli puta, ali se ipak moralo intervenirati logatomima u kojima je visoki prednji vokal /i/, koji je vrh jezika „mamio“ prema nadzubnom grebenu, gdje je navikao realizirati /r/, zamijenjen stražnjim vokalom /o/ koji je leđa jezika vukao prema mekom nepcu i resici, tj. mjestu na kojem se artikulira ono /r/ kojemu težimo - [ʁ].

Ovdje je iskušana jednu od hipoteza verbotonalne metode – pokret i položaj tijela. Govornik se trebao opustiti, zavaliti u stolac i zabaciti glavu nazad. Cilj je bio tako otežati jeziku put prema nadzubnom grebenu i pomoći pri artikulaciji uvularnog frikativa. Ova je tehnika dala izvrsne rezultate, te je korištena i u nastavku korekcije.

e) 5. sesija

Polako se prelazi na još manje optimalne rečenice i riječi. U ovoj sesiji najprije su se ponavljale rečenice od 29 do 46. Ispostavilo se da govornik jako dobro usvaja uvularno vibrantno [ʀ], kako se /r/ i izgovara najčešće iza velarnih okluziva.

Među riječima valja spomenuti <Krücke>, koja je vjerojatno isto kao i <Rhythmus> zbog vokala [ʏ] upaljivo lošija od ostalih. Bolji izgovor se postiže najprije zamjenom tog vokala vokalom [ʊ] koji se ponavlja dva puta, zatim se vraća na izvornu riječ. Kako je izgovor bio uglavnom zadovoljavajući, model i govornik prošli su nasumično odabrane riječi s popisa od broja 67 do 117.

Ni na rečenicama za kraj korekcije se nije dugo zadržavalo. No svakako treba istaknuti da govornik usvaja i redukciju vokala u nenaglašenim slogovima i obezvučavanje zvučnih okluziva na kraju sloga.

f) 6. sesija

Materijal koji se prošao u ovoj sesiji obuhvaća rečenice od broja 47 do 58 i riječi od 118 do 138 uz ubacivanje nekih riječi koje na prethodnoj sesiji nisu bile spomenute. Uvularna vibracija se zadržala i kod prednjih okluziva. Kad bi je se htjelo pretvoriti u uvularnu zvučnu frikciju, samo bi se umjesto okluziva izgovorio frikativ [f] što je isto uspijevalo vrlo dobro, ali nije bilo nužno (npr. [fʁɑ:fikʰ] umjesto [gʁɑ:fikʰ]). U skladu s tim, kod riječi koje počinju s ovim frikativom, /r/ nije ni u jednom ponavljanju izgovoreno kao vibrant nego svaki puta kao uvularni frikativ.

Jedini problem bila je riječ <Schritt> u kojoj ni [ʁ] ni [ɪ] nisu dobro izgovoreni. To je pokušalo riješiti najprije mijenjanjem vokala u [ɔ], a zatim i zamjenom frikativa [ʃ] već spomenutim labiodentalnim frikativom [f].

Sesija je završila rečenicama s početka sesije.

g) 7. sesija

Kako je korekcija tekla prema očekivanjima (uz manja odstupanja), tako sad slijede za našeg govornika najteže riječi i rečenice. One su označene u materijalima od broja 59 za rečenice i 139 za riječi pa do kraja.

U ovoj sesiji se ipak moralo zadržati na prvih osam rečenica jer su za govornika bile previše zahtjevne. Pojava vokaliziranog /r/ nije bila uzrok lošem izgovoru nego kombinacija frikativ + okluziv + /r/ (npr. [ʁpʁ] u <Sprache>). Kako je u prijašnjim primjerima [ʁ] odnosno [R] bolje izgovoreno nakon okluziva, tako je riječ najprije izgovorena bez frikativa na početku ([pʁɑ:χə]) i nakon što bi dobili uvularni vibrant, vraćen je frikativ s početka ([ʁpʁɑ:χə]). U nekim slučajevima je trebalo ponavljati i više od dva puta.

Njemačke složenice sa po dva /r/ govornik je uspio lakše i ispravno ponoviti kad bi se rastavile, dva puta ponovio svaki dio, prvo jedan pa drugi, i onda spojeno. Ili kao eho prvo da ponovi prvi dio riječi, neposredno zatim drugi dio, tako dva puta i onda čitavu složenicu dva puta.

Sesija je završila rečenicama s kojima je započela. Ovaj put bolje ponovljenim za modelom.

h) 8. sesija

Počelo se rečenicama od prošle sesije jer govornik njihov izgovor nije u potpunosti usvojio, te se nastavilo s ostatkom neoptimalnih rečenica.

Od riječi, vježbale su se one koje su bile problematične prilikom ponavljanja rečenica. Kako ni logatomi ni rastavljanje riječi nije pomoglo, opet se pokušalo položajem tijela, odnosno zabačenim položajem glave unazad utjecati na izgovor. S obzirom na rezultate ovo se ponovno pokazalo najučinkovitijom metodom za postizanje ciljanog izgovora.

Ponavljanjem najkritičnijih riječi, a zatim rečenica, završila je posljednja sesija posvećena korekciji izgovora glasa [ʁ].

2. Dodatni komentari:

Rečenice koje su sadržavale fonem /u/, a kojemu je prethodio ili iza kojega je slijedio fonem /ü/ govornik je često unatoč modelovom točnom izgovoru pretvarao u /ü/. Čak i u onim rečenicama i riječima u kojima nije bilo /ü/, govornik je ponekad umjesto [u:] ili [ʊ] izgovarao [y:] odnosno [ʏ]. Iskustvo nam govori da je to vjerojatno od straha koji imaju svi stranci koji uče njemački kad je /ü/ u pitanju. Zato što su ih u školi uvijek upozoravali na izgovor fonema /ü/ oni su sad oprezni ga da ne pročitaju kao /u/ pa imamo ovaj suprotni efekt. Našem je govorniku najteža bila rečenica <Die Kruste ist dünn> koju je redovito u prvom pokušaju izgovarao kao [di: kʁʏstə ɪst dʏn]. Svjestan da nije ponovio ono što je čuo, u drugom se ponavljanu ispravi.

Osim toga, javljao se i problem obezvučavanja zvučnih okluziva [g] i [b] u inicijalnom položaju u riječi kad je nakon njih slijedio [ʁ]. Svi njemački suglasnici u principu jesu napetiji od hrvatskih, no ne u tolikoj mjeri da su u potpunosti

obezvučeni. Prema principima verbotonalne metode nije dopušteno ispravljati dvije različite greške istovremeno, pa smo pokušali na to utjecati tako što smo te riječi, u rečenicama u kojima je to bilo moguće, stavljali na kraj silazne intonacije.

C. Korekcija glasa [ŋ]

Ovaj se glas pojavljuje jedino ispred [g] ili [k]. U njemačkom prema većini jezikoslovaca ima status fonema, dok je u hrvatskom je kombinatorna varijanta fonema /n/ koja se ostvaruje u jednakom glasovnom okruženju kao i u njemačkom. Jedina je razlika što se u njemačkom ne izgovara [g] koji slijedi iza [ŋ]. Hrvati koji znaju kako riječ izgleda napisana zasigurno neće izostaviti reći [g], a upravo to će ih odati.

Cilj je u ovom slučaju olabaviti govor. To će se postići stavljanjem riječi na kraj silazne intonacije, a govornika u udoban, najbolje zavaljen, gotovo poluležeći položaj.

Materijal:

Riječi:

Optimalne:

1. hang	15. Drang	29. Gong
2. Gang	16. Schwang	30. jung
3. lang	17. Gesang	31. Hoffnung
4. Fang	18. Anfang	32. Zeitung
5. Tang	19. Spange	33. Sammlung
6. Rang	20. Eingang	34. Wohnung
7. Dang	21. Entlang	35. Lösung
8. schlang	22. Empfang	36. Prüfung
9. Klang	23. Seetang	37. Änderung
10. sprang	24. Schlange	38. Meinung
11. gelang	25. Wange	39. Beziehung
12. sang	26. Zahnspace	40. Bedingung
13. zwang	27. Zange	41. Erzählung
14. bang	28. Dong	42. Achtung

43. Kreuzung	56. Eng	70. sing(e)
44. Befragung	57. streng	71. Ding
45. Bedeutung	58. Ränge	72. Liebling
46. Einladung	59. Menge	73. Zwilling(e)
47. Erklärung	60. Klänge	74. Klinge
48. Lesung	61. Gänge	75. zwing(e)
49. Reservierung	62. Länge	76. langsam
50. Wiederholung	63. Anfänge	77. langweilig
51. Öffnung	64. empfänge	78. längst
52. Sitzung	65. Engel	79. gehängt
53. Heizung	66. Schutzengel	80. angesengt
Neoptimalne:	67. fing	81. Pfingsten
54. Zunge	68. gering	82. beängstigend
55. Lunge	69. bring(e)	83. Berührungsangst

Rečenice:

Optimalne:

1. Morgens hörte man den Gong.	16. Die Vorlesung war so lang.
2. Wo ist der Eingang?	17. Die Vorlesung war so langweilig.
3. Die Sachen sind nicht im Einklang.	18. Der Bursche ist noch jung.
4. Fische essen Seetang.	19. Die Hoffnung stirbt zuletzt.
5. Er hatte heute einen guten Fang.	20. Jeden Morgen lese ich eine Zeitung.
6. Das gehört in den zweiten Rang.	21. Das ist eine interessante Sammlung.
7. Die Toilette ist im Gang.	22. Willkommen in meine Wohnung.
8. Das ist ein schöner Klang.	23. Das ist nicht die beste Lösung.
9. Was ist das für ein Gesang?	24. Ich habe morgen eine Prüfung.
10. Wo ist der Anfang?	25. Kannst du die Heizung aufdrehen?
11. Er hang an einem Baum.	Neoptimalne:
12. Er sprang 1 Meter in die Luft.	26. Das dauert lang(e).
13. Nur ihm gelang das.	27. Wenn ich dich fange!
14. Er sang sein Lieblingslied.	28. Ach keine Bange!
15. Tue dir keinen Zwang an.	29. Geben sie mir die Zange.

30. Da ist eine Schlange.	43. Ich hänge ihre Jacke auf.
31. Sie hat eine Spange.	44. Das sind verschiedene Dinge.
32. Hier ist es zu eng.	45. Sie hat lange Beine.
33. Ihre Eltern sind sehr streng.	46. Im Bad ist eine Menge davon.
34. Sie hat strenge Eltern.	47. Die Situation ist beängstigend.
35. Ich bringe Saft mit.	48. Er hat drei Sprünge gemacht.
36. Er hat mich auf die Wange geküsst.	49. Sie trägt eine Zahnsperre.
37. Das ist eine Menge Geld.	50. Die beiden sind Zwillinge.
38. Du bist ein Engel.	51. Der Junge ist süß.
39. Ich habe den besten Schutzengel.	52. Er ist zwei Jahre jünger als ich.
40. Wir gehen angeln.	53. Das habe ich schon längst gesehen.
41. Ich fange dich!	
42. Das Fahrrad hat sechs Gänge.	

a) 1. sesija

Prva sesija korekcije izgovora glasa [ŋ] započela je prema principima verbotonalne metode naravno rečenicom. Kako je cilj opustiti, odnosno olabaviti izgovor, prve su na redu bile rečenice u kojima je riječ što završava na [aŋ] bila na kraju silazne intonacije.

Često te riječi zbog gramatičkih pravila nisu mogle stajati na kraju rečenice pa se nije išlo redom kako je napisano gore pod „Materijal“ nego su se sve rečenice na licu mjesta skratile na tri do četiri riječi i modificirale tako da završavaju na riječ koja završava na [aŋ], a da i dalje imaju silaznu intonaciju. Primjerice rečenica <Tue dir keinen Zwang an> promijenjena je u <das ist Zwang>. Treba napomenuti da je rečenični naglasak bio isključivo na početku rečenice kako bi se govor što više opustio do kraja rečenice.

Govornik je vrlo uspješno ponovio riječi od 1 do 17 i za kraj ponovno rečenice sa <das ist ein> ili <da ist der > + riječ koja završava na [aŋ]. Poteškoća je bilo jedino sa <sprang> [ʃpʁaŋ] i <Eingang> [aɪŋgaŋ] pa je model ponovio riječi samo nešto tiše i rekao govorniku da zamisli da treba reći nešto sramotno i da se skriva, da govori sebi u bradu, što je rezultiralo boljim izgovorom. Inače, riječ <Eingang> pokazala se kao nepovoljna za prvu sesiju jer može zbuniti govornika. Iako postoji slijed <ng>, ovdje

se ne primjenjuje pravilo da je to jedan glas i da se [g] ne čuje. Radi se o tome da [n] i [g] ne pripadaju istom slogu. [g] predstavlja početak sljedećeg sloga pa se stoga ne može stopiti s glasom koji mu prethodi.

b) 2. sesija

Nakon riječi koje završavaju na [aŋ], slijedile su riječi i rečenice silazne intonacije koje završavaju na [ʊŋ]. Korekcija je počela s pojednostavljenim rečenicama kao i na prvoj sesiji. Iako se očekivalo da će govornik, zato što mu je poznat pisani oblik ovih riječi vrlo izražajno izgovarati [g] na kraju, on to nije činio. Tome je vjerojatno doprinio opušten položaj tijela, a i sve bolje slušanje.

Poteškoće su se pojavile tek na kraju sesije kad su se prolazile rečenice u neskraćenom obliku. Problematične riječi su bile <Vorlesung> i <Bedingung>, a dobar izgovor se postigao tek nakon što su model i govornik zabacili glavu nazad i onda izgovorili rečenice.

c) 3. sesija

Kako je dosadašnji izgovor glasa koji se korigira bio zadovoljavajući, na ovoj se sesiji počelo s trima rečenicama koje su smatrane primjerom najboljeg izgovora, a onda se prešlo na manje optimalne rečenice. One su isto završavale silaznom intonacijom, ali su iza [aŋ] imale i reducirani vokal [ə]. Kako njih nema puno, slijedile su rečenice koje završavaju na [ɛŋ] i [ɛŋə]. Neke od njih zapravo predstavljaju riječi iz prve sesije u množini. Evidentno je da ih je govornik bolje izgovarao kad bi bile u opoziciji, odnosno kad bi se odmah nakon rečenica koje završavaju na [aŋ] izgovarale one na [ɛŋə]. To je bolje izraženo kod vježbanja izgovora samih riječi primjerice <lang> i <lange>, <Klang> i <Klänge>, a kod <Gang> i <Gänge> te <hang> i <hänge> je osobito pomoglo smanjiti intenzitet pogreške. Riječi <streng>, <enge> pa čak i <Engel> iako imaju reducirani vokal uzimaju se kao primjer dobrog izgovora.

Pokušalo se završiti s rečenicama onakvima kakve su prikazane u gore navedenom materijalu. Dakle da riječi s glasom čiji se izgovor ispravlja nužno ne budu na kraju silazne intonacije. Kod onih rečenica kod kojih nije uspjelo, pribjeglo se opet pojednostavljivanju rečenica.

d) 4. sesija

Ova je sesija po uzoru na prethodne započela rečenicama sa silaznom intonacijom, a koje završavaju riječima na [ɛŋ], [ɛŋə] ili na [ɪŋ] i [ɪŋə]. No prije toga su ponovljene tri rečenice sa prve sesije, da podsjetite na izgovor kojemu se teži.

Problem s <hänge> i dalje je ostao pa se pokušava ukloniti uvođenjem postupnog pretvaranja riječi <Zange> u <zenge> i onda <hänge>. Slično se pomoću <Menge> pokušavao popraviti izgovor riječi <Gänge>. Pomalo su se osjetile poteškoće kod riječi koje završavaju na [ɪŋ]. Primjerice pravilan izgovor riječi <bring> i <bringe> uspio je tek nakon nekoliko ponavljanja uz prije spomenuti položaj glave. Isti postupak je primijenjen na riječi koje završavaju na [ɪŋə]. Uzrok lošem izgovoru jesu prednji vokali koji prethode [ŋ] jer su sa svojom napetošću i artikulacijskim osobinama suprotni od onoga što je u ovom slučaju ciljni izgovor.

Sesija je završena uz rečenice s početka uz koje je bila i poneka manje optimalna.

e) 5. sesija

U ovoj se sesiji govornik najprije susreće s kombinacijom [ɪŋ] + konsonant. Očekivalo se da će ići lošije nego do sada. Gotovo svi primjeri su se, kako rečenice, tako i riječi zasebno morali ponoviti više puta. Najbolje rješenje jest ponovno glava zabačena natrag i pokušaj izgovaranja određene riječi samo sa [ŋ]. Ovaj položaj glave čini da je masu jezika teško prenijeti prema nadzubnom grebenu, on sam pada na ono mjesto na kojemu se artikulira [ŋ]. Kad govornik ne bi točno razumio što model izgovori, oboje usprave glave, izgovore bar dva puta riječi s alveolarnim [n] i bez [g]. Zatim zabace glavu nazad i pokušaju napraviti istu stvar. Ovako to izgleda na primjeru:

<Angst>

[anst] – glava u uspravnom položaju – 2x ponoviti

[anst] – glava zabačena nazad – 2x ponoviti.

Događa se da sila gravitacije otežava realizaciju alveolarnog [n] i ujedno vuče jezik na mjesto artikulacije [ŋ]

Pojedine riječi je bilo potrebno rastavit, postići dobar izgovor tih dijelova i tek tada izgovoriti čitavu riječ. (poput <Berührungsangst> i <Lieblingslied>)

f) 6. sesija

Na početku je ponavljen čitav materijal od prethodne sesije sa zabačenom glavom. Uvjerljivo najlošije izgovorene riječi su <längst> i <beängstigend>. S već opisanim opuštenim položajem tijela i glave i izrazito sporim izgovorom može se izgovor znatno poboljšati.

Sesija je završila ponavljanjem najtežih rečenica u kojima je između ostalog riječ koja završava na glas [ŋ] vrh uzlazne intonacije.

1. Dodatni komentari:

Kod ispravljanja ovakvih grešaka, u kojima je cilj smanjiti napetost u govoru, od velike je važnosti raditi vježbe u što je moguće bolje izoliranoj prostoriji jer inače govornik neće čuti model, pa će ponavljati napamet, a time se ne poštuje i ne provodi osnovno načelo da je dobro slušanje temelj za dobar izgovor.

Jednako tako, zaista pomaže ako postoji velika doza motivacije i otvorenosti govornika prema svim mogućim neobičnim i do sada neviđenim metodama korekcije izgovora, koje uključuju i pokrete i promjenu položaja tijela. Onda korekciji nema kraja!

Nakon stanovite pauze, počelo se s korekcijom vokala [o:], [ø:] i [e:]

D. Korekcija glasa [o:]

Njemački je [o:] od hrvatskog zatvoreniji, što znači da je napetiji, ali mu je visinska optimala niža. I to za pola oktave. Cilj je korekcije, dakle, povećati napetost okruženjem frikativa, a istovremeno potencirati niske frekvencije. U tome će pomoći položaj na kraju rečenice sa silaznom intonacijom.

Materijal:

Riječi:

Optimalne:

1. Soße	16. Holen	30. Bogen
2. Sohle	17. Hohn	31. Regenbogen
3. Sohn	18. Honig	32. Oben
4. Sofa	19. Friedhof	33. verboten
5. Schoß	20. wohl	34. Lohn
6. Schote	21. Vogel	35. belohnen
7. Schonen	22. Ofen	36. gelogen
8. stoßen	Neoptimalne:	37. rosarot
9. gestohlen	23. Kohl	38. Fokus
10. Fußsole	24. kosher	39. Folie
11. Hose	25. Prost	40. Votum
12. Hochheit	26. bößhaft	41. Forum
13. Hochdeutsch	27. Bohne	42. Foto
14. Hof	28. Bote	
15. Hohl	29. Boot	

Rečenice:

Optimalne:

1. Anna macht die Soße.
2. Du hast flache Sohlen.
3. Setz dich auf das Sofa.
4. Das ist mein Sohn.
5. Sie sitzt in seinem Schoß.
6. Gib mir zwei Schoten.
7. Er sog alles auf.
8. Das ist deine Hose.
9. Der Berg ist hoch.
10. Ana hat einen schönen Hof.
11. Da ist ein kleiner Friedhof.
12. Ich spreche Hochdeutsch.
13. Geh das Buch holen.
14. Der Baum ist hohl.
29. Jawohl, Eure Hoheit.

15. Sie nicht hochnäßig.
16. Sodbrennen mach mir zu schaffen.
17. Da wird sie wohnen.

Neoptimalne:

18. Ich mag Tofu.
19. Ich möchte eine Cola.
20. Anna singt im Chor.
21. Du bist doof.
22. Ich bin im Mai geboren.
23. Setz dich auf den Boden.
24. Anna hat gemogelt.
25. Auf der Seite wächst Mooß.
26. Er hat das mit bloßen Händen gemacht.
27. Deine Schuhe sind lose.
28. Rund ist der Mond.

a) 1. sesija

Sesija je počela optimalnim rečenicama, ali je govornik ipak i dalje neke riječi izgovarao izrazito kratko. Posebice u riječi <Sohlen> /o/ zvuči kao hrvatsko [o]. Nedostaje mu napetosti pa se to pokušalo nadoknaditi produživanjem vokala i promjenom mjesta u rečenici. Na kraju se pokazalo da je najviše pomoglo prikazivanje rečenice kao da je dio trenutne komunikacije između modela i govornika. Model i govornik su, naime, glumili da se čude jedno drugome što imaju ravne tabane (flache Sohlen – ravni tabani). Iskoristila se afektivnost konkretne situacije da se govornik više zanese i tako još više produži izgovor glasa [o:].

Isto tako riječi <wohl> i <Soße> govornik prvi puta ponovi previše kratko, ali čuje da je pogriješio te u drugom pokušaju ponovi s malo više napetosti.

Sesija je završila ponavljanjem rečenica s početka uz primjetno poboljšanje izgovora u drugom ponavljanju.

b) 2. sesija

Govornik već u prvih par rečenica ponovno previše kratko izgovara /o/. U riječima <holen>, <hoch> i <Friedhof> /o/ zvuči kao odsječeno. Nakon što je model više istaknuo [o:] u <Friedhof>, ono se popravlja kod govornika.

Za <holen> je poslužio pokret rukama prema dolje.

U završnom ponavljanju rečenica riječi nisu izgovorene savršeno, ali se čuje napredak.

c) 3. sesija

Kao i do sada u prvom krugu ponavljanja vokal [o:] artikuliran je premalo napeto gotovo u svim riječima. Izdvojiti treba <Tofu> koji se do kraja sesije ispravio tako što je zamijenjen logatomom <fofu> kako u rečenici tako i kao samostalna riječ. Verzija s logatomom se ponovi dva puta i zatim se <Tofu> vrati na svoje mjesto.

/o/ u <hochnäßig> je izgovoren bliže njemačkom kratkom, otvorenom i nenapetom [ɔ], nego onome kojemu se teži. Bolji izgovor je postignut jednostavnim ponavljanjem i modelovim jasnijim isticanjem prvog sloga ove riječi.

Na kraju sesije sve su riječi znatno bolje izgovorene u rečenici.

d) 4 sesija

Govornik je pokazao da izrazito bolje sluša a time i puno bolje ponavlja za modelom. Jedine riječi s kojima je imao blagih poteškoća su <Boden> , <bote> i <verboten>. Bilo je dovoljno da model izgovara te riječi malo izražajnije, duže i napravi veću razliku između tog naglašenog i nenaglašenih slogova da govornik izvrsno ponovi za njim.

e) 5. sesija

Na pretposljednjoj sesiji je bilo problema s riječima <lose>, <Mond> i <Hoheit>. Za <lose> se kao i prošli put samo produženo izgovarao naglašeni vokal,

kod izgovora riječi <Mond> bi crtali krug po zraku, a za <Hoheit> bi napravili blagi naklon glavom.

f) 6. sesija

Smatralo se da će govornik riječi <Votum>, <Fokus>, <Foto> i <Forum> vrlo teško izgovoriti bez stranog naglaska. U početku je bio pokušaj unutar rečenice pokušali mijenjati intonaciju i mjesto rečeničnog naglaska, ali je ispravan izgovor uspio tek kad su te riječi izgovarane izolirano na najjednostavniji način – modelovim utjecanjem na emisiju.

2. Dodatni komentari:

Govornik je izrazito brzo usvojio dobar izgovor glasa [o:]. U prvom krugu ponavljanja rečenica bio bi pomalo nesiguran, ali nakon što se problematične rečenice ponove više puta, i na riječ utječe izvan rečenice u vidu pokreta, promjena u logatom, ili ponavljanje kratko nakon neke riječi koja služi kao primjer dobrog izgovora, sposoban je na kraju sesije ponoviti rečenice kao da ih vježba mnogo duže nego što to je zapravo slučaj.

E. Korekcija glasa [ø:]

Ovaj je glas nepoznat hrvatskom jeziku. Hrvati koji uče njemački pokušat će izgovoriti ono što čuju kroz slušalice materinskog jezika. U ovome slučaju to će biti naše [e] s pokušajem labijalizacije istog vokala. Zadaća modela jest sastaviti materijal koji će istaći niske elemente ovog glasa.

Materijal:

Riječi:

Optimalne:

1. Möbel	6. Möwe	11. Bögen
2. Mögen	7. Pöbel	12. Böhme
3. möglich	8. Pökel	13. Böhnchen
4. Möglichkeit	9. Bö	14. böhmisch
5. Möhre	10. Böden	15. böse

16. böartig	35. hören	55. blöd
17. Bösewicht	36. Höhle	56. Blödsinn
18. Bötchen	37. Höfe	57. Flöte
19. nō	38. höchst	58. Trösten
20. Köhler	39. Löhne	59. entblößen
21. Komödie	40. Löwe	60. auflösen
22. König	41. Lösung	61. schwören
23. Köter	42. lösen	62. spröde
24. Köder	43. Lösegeld	63. strömen
25. Göre	44. Dornröschen	64. Störung
26. Goethe	45. Gedröhne	65. Stöße
27. Döner	46. Töne	66. Gestöhne
28. Döschen	47. tōricht	67. durchstöbern
29. gewöhnen	48. tödlich	68. sinnbetörend
30. verwöhnt	49. Vögel	69. schön
Neoptimalne:	50. Föhn	70. Schönheit
31. öde	51. föhnen	71. Schöße
32. schnöde	52. Fötus	72. Söhne
33. Brötchen	53. Pfötchen	
34. größer	54. krönen	

Rečenice:

Optimalne:

1. Möbel braucht jedes Haus.	10. Böse sind alle Lehrer.
2. Möglich ist das nicht.	11. Bötchen sind zu klein für mich.
3. Möhren sind gesund.	12. Föhn mir die Haare.
4. Mögen ist nicht sollen.	13. Vögel haben Federn.
5. Es gibt viele Möglichkeiten.	14. Gewöhnlich ist das nicht so.
6. Die Böden sind nass.	15. Höhlen sind unheimlich.
7. Bögen gehen nicht ohne Pfeile.	16. Pfötchen bringen mir Glück.
8. Böhmen sind lustig.	17. Die Höfe sind groß.
9. Böhnchen kommen in die Suppe.	18. Er ist der schlimmste Bösewicht.

19. Böhnchen gehören/kommen in die Suppe.
20. Böen zerstören unseren Urlaub.
21. Wir sehen den Fötus.
22. Köder helfen beim Angeln.
23. Köhler arbeiten hart.
24. König Arthur ist tot.
25. Köter machen mir Angst.
26. Goethe ist ein Schriftsteller.
27. Gören gehen mir auf die Nerven.
28. Komödien sehe ich am liebsten.
29. Döner mit Zwiebeln, bitte.
30. Gib mir das Döschen.

Neoptimalne:

31. Das Brot ist bröselig.
32. Für mich bitte ein Brötchen.
33. Der Prinz küsste Dornröschen.
34. Das ist höchst unwahrscheinlich.
35. Die Löhne wurden gekürzt.
36. Das ist nicht die beste Lösung.
37. Lösegeld ist keine Option.
38. Löwen sind gefährlich.
39. Schön ist das geworden.
40. Das sind meine Söhne.
41. Stören sie uns nicht.
42. Das Gestöhne ist unerträglich.
43. Durchstöbern wir den Schrank.

44. Schönheit liegt im Auge des Betrachters
45. Schöße sind gemütlich
46. Schwöre es bei Gott!
47. Das verursacht eine Störung.
48. Das Konzert war öde.
49. Stören verboten!
50. Sie ist verwöhnt.
51. Größer kann er nicht werden.
52. Zerstören wir sein Haus.
53. Töricht sein bringt nur Probleme.
54. Das ist doch Blödsinn.
55. Sie hat sich entblößt.
56. Sei nicht blöd.
57. Gehören sie zu ihnen?
58. Die Flöte ist ein Instrument.
59. Die Krönung findet heute statt.
60. Sie sind hinausgeströmt.
61. Die Tablette hat sich aufgelöst
62. Flöhe sind gefährlich.
63. Flöße sind aus Holz.
64. Höflich fragen hilft immer.
65. Ich habe Höhenangst.
66. Hast du Höhenangst?
67. Ist das dein Höschen?
68. Kannst du mich hören?
69. Hören sie mich?

a) 1. sesija

Na popisu materijala je glas koji se ispravlja na početku rečenice, no najprije bi se rečenica promijenila tako da se problematična riječ stavi na kraj, da ne bude toliko napet i visok. Tako su se najprije prošle rečenice od 10 do 11.

U ovoj sesiji govornik nije imao poteškoća ponoviti rečenice, ali je trebalo umanjenice kao <Böhnchen> i <Bötchen> ponoviti više puta, uz ponovno vrlo izražen problematični vokal, dok se nije popravio izgovor. Osim tih riječi, kod <Pökel> je pomogao tek logatom <mökel> da se izgovor približi željenome, a kod <Möglichkeit> produžavanje izgovora glasa [m]

Sesija je naravno završila rečenicama, da govornik ima osjećaj cjeline.

b) 2. sesija

Nastavlja se s rečenicama koje su najbolje izgovorene na prošloj sesiji. Budući je govornik i dalje [ø:] govorio previše slično glasu [e:], učinjene su promjene na materijalu. U svim se rečenicama, u kojima je to bilo moguće, riječ s problematičnim glasom stavljala na kraj. Kako se pokazalo, to je doprinijelo poboljšanju izgovora. Dalje se išlo s rečenicama u kojima [ø:] stoji iza velarnih okluziva koje je također trebalo promijeniti na način, na koji i rečenice od prethodne sesije.

Unatoč tome, govornik je imao izrazitih problema kod riječi <Goethe>, vjerojatno zato što ju je naučio izgovarati „po hrvatski“ [ge:te]. Riječ je ostavljena za kraj korekcije kao jedna od neoptimalnih zajedno s riječi <Köder> koja je govornika podsjećala na izraz koji je poznavao u hrvatskom - [ke:der]. Za postizanje boljeg izgovora riječi <Göre> najprije je dva puta ponovljeno <Möhre>.

Sesija je završena prilagođenim rečenicama.

c) 3. sesija

Korekcija ide dalje s rečenicama u kojima se [ø:] nalazi iza frikativa. Rečenica <Vögel haben Federn> nije se pokazala kao pogodna jer je govornika dugo [e:] odvlačilo da i <Vögel> izgovori tim vokalom. <Federn> je zamijenjeno s <Bebine> te se izvorna rečenica primjenjivala tek kasnije u sklopu neoptimalnih uvjeta.

Umanjenica <Pfötchen> vjerojatno zbog visokog palatala u nastavku i početnog okluziva koji u hrvatskom ne postoji također nije bila dobro izgovorena pa je početna afrikata zamijenjena sa [m], isto kao i kod riječi <Höfe>.

Govorniku je dana uputa da pokuša oponašati operne pjevače te da zijeva kao oni. Uz primjer koji mu je pružio model, priložen je i video na kojem su prikazani Sarah Brightman i Andrea Bocelli kako izvode pjesmu „Con te partirò“.

d) 4. sesija

U dijelu s nešto višim glasovima, dijelom sonorantima, jedini problem bila je riječ <Löhne>, a mogući uzrok tome je riječ s /u/ koja slijedi te iza nje riječ s /ü/, a već je spomenuto da to zbunjuje govornika. Stoga je rečenica promijenjena iz <Die Löhne wurden gekürzt> u <Die Löhne sind da> i izgovor je odmah bio bolji.

e) 5. sesija

Kombinacija frikativ + lateral + [ø:] dokazala se kao izrazito neoptimalna. Ti konsonanti su u svrhu korekcije zamijenjeni glasom [m], ponovljeni dva ili više puta i zatim ponovljeni u izvornom obliku.

Nakon zasebnih preostalih riječi, sesija je kao i uvijek završila rečenicama.

f) 6. sesija

Na koncu pripremljenog materijala ostale su još upitne rečenice s problematičnim glasom u riječi na intonacijskom vrhu. Očekivani loš izgovor je izostao. Stoga su nakon ponavljanja govorniku najtežih riječi, neke od njih preformulirane u upitnu rečenicu te stavljene na vrh rečenične intonacije. Iznenadujuće, izgovor je ostao dobar.

g) 7. sesija

Ova sesija počela je s tri optimalne rečenice i onda prešla na one s kojima je bilo najviše poteškoća. Ako je bilo potrebno, ponavljalo se i više od dva puta.

Problematične riječi korigirane su pomoću logatoma. Neke su toliko izmijenjene da je samo broj slogova ostao isti - [gø:tʰə] u svrhu korekcije postao najprije [bø:bə], zatim [bø:tʰə] i tek tada je govornik uspio izgovorit [gø:tʰə].

Na kraju sesije, riječi su smještene u rečenice. U prvom ponavljanju na optimalno mjesto na kraju silazne intonacije, a u drugom ponavljanju na početak rečenice.

h) 8. sesija

Kako nije bilo toliko supstitucije glasa [ø:] s glasom [e:] u tolikoj mjeri koliko je bilo očekivano, koncentracija je pala na stvaranje veće napetosti da bi se dugi, zatvoreni i napeti [ø:] razlikovao od kratkog, otvorenog i nenapetog [œ].

Rađeno je s neoptimalnim riječima i rečenicama s popisa pripremljenog materijala. Pritom se pokušalo više utjecati na emisiju tako što se [ø:] više isticao kvantitetom.

Najuspješnije su ispravljene one rečenice koje su se mogle formirati tako da zvuče kao razgovor, kojima se mogla pripisati afektivna nota, primjerice <das ist doch Blödsinn!>, <gehören sie zu ihnen?> i <sei doch nicht blöd> koju je pratilo odmahivanje rukom.

Time je završila korekcija glasa [ø:] i učinjen prvi korak ka korekciji glasa [e:].

F. Korekcija glasa [e:]

Njemački [e:] je zatvoreniji i za pola oktave viši od hrvatskog [e]. Cilj je dakle povisiti i napeti izgovor, a to se nabolje postiže u okruženju visokih afrikata, inicijalnom položaju u riječi te na intonacijskom vrhu rečenice.

Materijal:

Riječi:

Optimalne:

1. Sehen	13. Seele	25. Fee
2. Zehen	14. Schere	26. Fehler
3. Zehn	15. Chemiker	27. Fehlen
4. Stehlen	16. Esel	28. Ferien
5. See	17. Ekel	29. Feder
6. Verstehen	18. Thema	30. Hefe
7. Versehen	19. Tee	31. Hegel
8. Sehne	20. Kamillentee	32. Heben
9. Segen	21. Theke	33. Befehl
10. Segeln	22. Apothek	34. Weg
11. Segler	23. Treten	35. Weh
12. Stehen	24. Fete	36. Wehren

37. Wedeln	48. Nehmen	60. Mehl
38. Jede	49. Nebel	61. Beten
39. Jenseits	50. Neben	62. Meter
40. Jemals	51. Benehmen	63. Jesus
41. Jena	52. Besen	64. Plenum
42. Legen	53. Beleg	65. Problem
43. Leben	54. Pflege	66. Teletext
44. Regel	55. Dehnbar	67. Elend
45. Reden	56. Degen	68. Gehweg
Neoptimalne:	57. Peter	69. Schwerelos
46. Kegel	58. Predigt	
47. Gehen	59. Meer	

Rečenice:

Optimalne:

1. Kannst du mich sehen?	13. Er ist Segler?
2. Sehen ist ein Sinn.	14. Chemiker sind cool.
3. Zehen sind am Fuß.	15. Hast du eine Seele?
4. Zehn Uhr ist es.	16. Brauchst du ein Serum?
5. Stehlen ist strafbar.	17. Ich kann nicht hinsehen!
6. Seen sind schön.	18. Wo ist der Bodensee?
7. Sie laufen an den See?	19. Das ist eine schöne Bescherung.
8. Segeln macht Spaß.	20. Das besteht seit langem.
9. Segen Gottes sei mit dir.	21. Möchtest du Tee?
10. Brauch ich deinen Segen?	22. Ist er Apotheker?
11. Stehen ist langweilig.	23. Das Thema ist Fußball.
12. Das steht?	24. Ich habe das übersehen.

25. Ich sehne mich nach dir.

Neoptimalne:

26. Kannst du das (hoch)heben?

44. Ich begeben mich in diese Richtung.

27. Februar kommt nach Januar.

45. Isst du die Himmbeere?

28. Der Spatz hat Federn.

46. Gib mir den Besen!

29. Spielst du Federball?

47. Wir haben dafür keinen Beleg.

30. Glaubst du an Feen?

48. Man musste ihn wiederbeleben.

31. Ferien mögen alle.

49. Auf der Straße war dichter Nebel.

32. Feen existieren nicht.

50. Er arbeitet beim Pflegedienst.

33. Bedienst du den Hebel?

51. Es war eine lange Predigt.

34. Ist das der Heer?

52. Sie sitzt daneben.

35. Ist der Teig aus Hefe?

53. Der Parkplatz ist neben der Schule.

36. Hefebrot ist gesund.

54. Die neue Serie ist langweilig.

37. Ist das ein Befehl?

55. Der benutzt kein Deo.

38. Das ist ein Befehl!

56. Er ist mit 16 in das Berufsleben eingestiegen.

39. Heb das auf!

57. Das ist schlechtes Benehmen.

40. Leg das Buch auf den Tisch.

58. Ich bin ihr gestern begegnet.

41. Du musst dich davor wehren.

59. Machst du mal auf Teletext?

42. Das Leben ist kostbar.

60. Kannst du das wegfegen?

43. Sie ist eine Hebamme.

61. Du wurdest des Besseren belehrt.

a) 1. sesija

Prva sesija je počela s optimalnim rečenicama i riječima. Poteškoće se javljaju u slučajevima kad govornik zna kako je riječ napisana pa onda umjesto da ponovi ono što čuje, izgovori riječi i rečenice onako kako bi ih pročitao, npr. <sehen> izgovori kao [zexen]. Uz uputu da ustane, zažmiri, i ne razmišlja o značenju nego samo ponavlja što čuje, uspijeva ponoviti bez ubacivanja glasa [x]. Riječ <Schere> previše skрати, ali uz pokret širenja ruku vokal ipak uspijeva dobiti na kvantiteti.

<Segen> ne izgovara ni u upitnoj ni izjavnoj rečenici dovoljno napeto. Za ispravak ostajemo pri upitnoj rečenici jer se u prijašnjim slučajevima pokazalo da u afektivnim situacijama bolje ponavlja. Tome se dodaje pokret rukama prema gore.

b) 2. sesija

Poteškoće se na ovoj sesiji javljaju u prekratkom i nenapetom izgovoru [e:] u riječima <Segler> i <Seele> izgovorenim u izjavnim rečenicama. Govornik je možda, upozoren da ne treba izgovarati sufikse, nehotice skratio i vokal u korijenu riječi. U drugom ponavljanju izgovara bolje, a kad su na red došle same riječi, iz prve je dobro ponovio.

c) 3. sesija

Najupadljiviji je bio izgovor riječi <Tee>, <Apotheker> i <Fete> u kojima se čini da je /e/ dovoljno dug, ali i dalje nedostaje napetosti, a to znači da ni visinski ne odgovara u potpunosti traženom [e:]. Izgovor ovih riječi, kao i ostalih koje su premalo napete popravljala se prilikom korekcije zasebnih riječi tako što se od govornika zahtjeva da sjedne ravno i na svakome [e:] pokazuje prstom i gleda prema gore.

Govornik sam na kraju sesije za vrijeme ponavljanja rečenica, spontano koristi upravo opisanu gestu i uspijeva izgovoriti bolje nego na početku.

d) 4. sesija

Na ovoj sesiji govornik je imao poteškoća prilikom izgovora riječi <Hefe>, <Befehl> i <Weg>. Bolji izgovor riječi <Hefe> dobiven je kraćenjem rečenice, isticanjem uzlazne intonacije i ubacivanjem logatoma [fe:fə] umjesto problematične riječi. Tako su napravljena dva ponavljanja pa je originalna riječ vraćena u rečenicu.

U <Befehl> je model jako reducirao prvi vokal da bi istaknuo naglasak na drugom slogu. Uzlazna intonacija rečenice je također pripomogla da u drugom ponavljanju ova riječ unutar rečenice bude bolja. Kasnije ju je bilo moguće staviti u opoziciju uzlazne i silazne intonacije, a da govornik ne promijeni svoj izgovor vokala koji se ispravlja.

<Weg> je najprije izgovoren kao [fe:kʰ] dva puta i zatim kao [ve:kʰ]. Isto tako je u kasnijim ponavljanjima učinjeno s riječi <weh>.

e) 5. sesija

Prva problematična riječ na ovoj sesiji bila je <leg> unutar rečenice <leg das Buch auf den Tisch> koju u tim okolnostima nije bilo jednostavno ispraviti, pa se prilikom izgovora ove riječi izvan rečenice oponašala gesta stavljanja nečega polako na stol.

Sljedeća riječ s kojom je govornik imao poteškoća jest <begebe>, isto tako unutar rečenice. No nju je govornik ispravio odmah pokazujući rukom kao da stvarno namjerava otići u nekom smjeru.

Osim toga, u <jenseits> i <jemals> je skratio prvi vokal gotovo kao da se radi o reduciranom vokalu [ə]. Taj problem je riješen tako što su se model i govornik pretvarali da povlače vodoravnu crtu s lijeva na desno dok su izgovarali ove riječi.

f) 6. sesija

Kao najlošije izgovorene na ovoj sesiji ističu se riječi <Besen> <Nebel> i <wiederbeleben>, iako su i ostale riječi i dalje premalo napete. <Besen> se uspio popraviti čak unutar rečenice, i to pokazujući prstom prema stvarnoj metli odozdo prema gore. Kod <Nebel> su najprije upotrijebljeni logatomi <fefel> i <febel>, a kako nisu pomogli, izgovorena je riječ <Bibel> dva puta i odmah zatim <Nebel>, što je dalo pozitivne rezultate.

<wiederbeleben> je rastavljeno na dvije riječi, prvo se ponavljala samo <beleben>, pa kako to nije funkcioniralo izgovarano je samo <leben>, da bi se na kraju sve ponovno nakon četiri ponavljanja spojilo u <wiederbeleben>.

g) 7. sesija

Kod neoptimalnih riječi i rečenica govornik je najlošije izgovarao <Benehmen> i one koje postoje i u materinskom jeziku, a to su <Teletext> i <Problem>. <Benehmen> je riješen izvan rečenice tako što se umjesto [e:] ubacio [i:]. Nakon ponavljanja logatoma [bəni:mən] govornikov je izgovor bio znatno bliže ciljanom.

Za bolji izgovor drugih dviju riječi savjet je bio da zamisli da je Nijemac koji sjedi u kafiću, pije pivo i želi provjeriti neke rezultate za kladionicu te se mora obratiti konobaru na njemačkom i zamoliti ga da upali teletekst. Kad mu konobar na to kaže da nema baterija u daljinskom upravljaču, on treba odgovoriti <kein Problem>. Model je tu situaciju najprije odglumio sam, pa je govornik ponavljao za modelom i na kraju je govornik glumio Nijemca, a model konobara.

VII. Rezultati procjene prije i nakon korekcije

A. *Rezultati prije korekcije*

Pitanja i odgovori:

1. Koliko je po Vašem mišljenju razumljiv pročitani tekst (tekst 1)?
  - a) Vrlo razumljiv – 15.79%
  - b) Razumljiv – 36.84%
  - c) Prihvatljiv – 21.05%
  - d) Više nerazumljiv – 26.32%
  - e) Nije uopće razumljivo – 0%

2. Koliko je po Vašem mišljenju razumljiv tekst u kojem ispitanik slobodno govori (tekst 2)?
  - a) Vrlo razumljiv – 21.05%
  - b) Razumljiv – 57.89%
  - c) Prihvatljiv – 21.05%
  - d) Više nerazumljiv – 0%
  - e) Nije uopće razumljiv – 0%

3. Koliko su po Vašem mišljenju razumljive pojedine riječi (tekst 3)?
  - a) Vrlo razumljiv – 5.26%
  - b) Razumljiv – 42.11%
  - c) Prihvatljiv – 21.05%
  - d) Više nerazumljiv – 21.05%
  - e) Nije uopće razumljiv – 10.53%

4. Uolikoj ste mjeri osjetili strani naglasak?
  - a) Vrlo izrazit strani naglasak – 31.58%
  - b) Primjetan strani naglasak – 68.42%
  - c) Neutralan govor – 0%
  - d) Gotovo kao izvorni govornik – 0%
  - e) Takoreći kao izvorni govornik – 0%

5. Što Vam je najviše smetalo?

Najčešći odgovori bili su:

Pogrešan ritam, intonacija i naglasak, nepovezanost u tekstu, neprirodne pauze, vibrantni izgovor glasa [r], gotovo svi vokali, a poglavito [e:], [ø:], te neaspiriranost bezvučnih okluziva

6. Navedite one riječi koje su po Vašem mišljenju izgovorene sa izrazito stranim naglaskom. Navedite uz to i glasove koji su Vam osobito smetali! (npr. „k“ u Kasse)

Najčešći odgovori:

Ng u <lange>, R u <Rasse>, <Reise> i drugim riječima, e u <beten>, ä u <bäten>, ö u <Goethe> i <Götter>, o u <wohl>, ü u <hüten> i <hütten>, ß u <Reiße>

7. Kojih pet glasova smatrate posebno upadljivim? (Na temelju kojih se pet glasova moglo najlakše primijetiti da se radi o strancu?)

Najčešći odgovori:

R, ng, l, ö, e, ü, s, t, h

8. Ocijenite prozodiju (ritam i intonaciju)!

- a) Izvrsno- 0%
- b) Dobro – 26.32%
- c) Neutralno - 26.32%
- d) Loše – 36.84%
- e) Vrlo loše – 10.53%

9. Ocijenite naglasak riječi i rečenice!

- a) Izvrsno – 0%
- b) Dobro – 15.79%
- c) Neutralno – 31.58%
- d) Loše – 47.37%
- e) Vrlo loše – 5.26%

10. Kako biste ocijenili učenikov izgovor?

- a) Izvrstan – 5%
- b) Vrlo dobar – 35%
- c) Zadovoljavajući – 40%

- d) Manjkav – 15%
- e) Nedovoljno dobar – 5%

11. Što biste Vi popravili u učenikovom izgovoru?

Najčešći odgovori:

Ritam, naglasak riječi i u rečenici, izgovor glasa [r], te vokali, posebno dugi, zatvoreni i napeti.

B. Rezultati nakon korekcije

Pitanja i odgovori:

1. Koliko je po Vašem mišljenju razumljiv pročitani tekst (tekst 1)?

- f) Vrlo razumljiv – 57.14%
- g) Razumljiv – 38.10%
- h) Prihvatljiv – 4.76%
- i) Više nerazumljiv – 0%
- j) Nije uopće razumljivo – 0%

2. Koliko je po Vašem mišljenju razumljiv tekst u kojem ispitanik slobodno govori (tekst 2)?

- f) Vrlo razumljiv – 61.90%
- g) Razumljiv – 38.10%
- h) Prihvatljiv – 0%
- i) Više nerazumljiv – 0%
- j) Nije uopće razumljiv – 0%

3. Koliko su po Vašem mišljenju razumljive pojedine riječi (tekst 3)?

- f) Vrlo razumljiv – 47.62%
- g) Razumljiv – 42.86%
- h) Prihvatljiv – 9.52%
- i) Više nerazumljiv – 0%
- j) Nije uopće razumljiv – 0%

4. U koliko ste mjeri osjetili strani naglasak?

- f) Vrlo izrazit strani naglasak – 0%
- g) Primjetan strani naglasak – 42.86%
- h) Neutralan govor – 38.10%
- i) Gotovo kao izvorni govornik – 19.05%
- j) Takoreći kao izvorni govornik – 0%

5. Koje glasove smatrate posebno upadljivim? (Na temelju kojih se glasova moglo najlakše primijetiti da se radi o strancu?)

Odgovori: ö u Götter, ü u hüllte i würde, vokali, h, t, l u lala, e u Welt, i u interessant, r na nekim mjestima

6. Ocijenite prozodiju (ritam i intonaciju)!

- f) Izvrsno – 33.33%
- g) Dobro – 47.62%
- h) Neutralno – 19.05%
- i) Loše – 0%
- j) Vrlo loše – 0%

7. Ocijenite naglasak riječi i rečenice!

- a) Izvrsno – 28.57%
- b) Dobro – 61.90%
- c) Neutralno – 9.52%
- d) Loše - 0%
- e) Vrlo loše – 0%

8. Kako biste ocijenili učenikov izgovor?

- f) Izvrstan – 33.33%
- g) Vrlo dobar – 57.14%
- h) Zadovoljavajući – 9.52%
- i) Manjkav – 0%
- j) Nedovoljno dobar – 0%

9. Dodatni komentari i opaske:

Ritam puno prirodniji i sveukupno puno bolje; greške od prije gotovo da uopće ne radi, ritam puno bolji; velika razlika u odnosu na prvo snimanje, vokali odlično ispravljeni, isto tako i glasovi p t k su sad odlični, l gotovo da zvuči kao pravo njemačko; vrlo dobro odrađeno; zvuči puno bolje, itd.

Ispitanici koji su sudjelovali i u prvom ispitivanju, dobili su upute da procijene izgovor govornika koji će čuti. Upitnik je minimalno promijenjen tako što je ostalo samo jedno pitanje koje se odnosilo na posebne glasove koje ometaju komunikaciju jer su odgovori na ta pitanja u prvom upitniku pomogli pri odabiru greške koja će se korigirati. Umjesto toga, ispitanici su mogli na dnu upitnika napisati komentare po želji. Također su opet imali mogućnost poslušati snimke više puta.

Iz usporedbe rezultata prvog i drugog upitnika može se zaključiti da je većina ispitanika ocijenila izgovor u drugom snimku znatno boljim. Osim u procjeni pojedinih snimaka (čitanje teksta, intervju i čitanje pojedinih riječi) to se očituje primjerice u četvrtom pitanju u kojemu je manji broj ispitanika izgovor nakon korekcije ocijenio kao izrazito strani. Osim toga, glasovi koji su ometali komunikaciju u drugom snimku nisu oni koji su bili središte korekcije. Što implicira da glasovi koji su obrađeni u korekciji više nisu toliko upadljivi te ne stvaraju buku u komunikacijskom kanalu.

Na koncu, napredak se možda najbolje vidi u rezultatima posljednjeg pitanja - o globalnoj ocjeni izgovora, u kojoj je govornik nakon korekcije dobio evidentno više ocjene.

VIII. Zaključak

Čovjekova sposobnost da komunicira postala je tijekom evolucije jedna od njegovih esencijalnih potreba. Bilo da se radi o uobičajenom razgovoru uz kavu, poslovnom komuniciranju, putovanju u strane zemlje, bitno je da je komunikacija uspješna. Da bi komunikacija bila uspješna, informacija treba biti strukturirana, formirana i prenesena na jasan način bez faktora koji bi razumijevanje poruke narušili. Kako je loš izgovor jedan od faktora koji mogu imati loš utjecaj na komunikaciju, a jedini je na kojeg MI možemo utjecati, upravo je on bio centralna tema ovog rada.

Na primjeru studije slučaja opisana je fonetska korekcija izgovora prema principima verbotonalne metode. Ispravljali su se ritam, intonacija te glasovi [ʁ], [ŋ], [o:], [ø:] i [e:] kod izvornog govornika hrvatskog jezika koji uči njemački.

Ono što se htjelo postići ovim radom jest primjenom principa verbotonalne metode govornikov izgovor približiti ciljnom, odnosno tehnikama fonetske korekcije prema ovoj metodi umanjiti šum koji u komunikaciji nastaje zbog njegovog lošeg izgovora.

Prema rezultatima upitnika u kojima su izvorni govornici njemačkog jezika dali svoju procjenu govornikovog izgovora prije i nakon korekcije, primjetno je da su izgovorne vježbe dovele do boljeg izgovora pogotovo na globalnom planu.

Postignuta je veća sigurnost i ugodna u komunikaciji, kako kod govornika, tako i kod osoba koje su ga slušale.

Moguće je da bi rezultati bili još bolji da se u korekciji koristio neki od aparata SUVAG, no procjena i pozitivni komentari ispitanika te činjenica da je i sam govornik zadovoljan i da su on i ljudi s kojima komunicira primjetili napredak, dovoljno su dobar dokaz da je fonetska korekcija prema verbotonalnoj metodi vrlo uspješna i bez pomoći filtera.

Ovaj rad neka bude poticaj nastavnicima stranih jezika da više pozornosti posvete ispravljanju izgovora. Uz jednostavne pripreme i minimalan napor mogu učiniti da učenici nesvjesno u vrlo kratkom roku postanu evidentno bolji, sigurniji, opušteniji i uspješniji u komunikaciji na stranom jeziku.

IX. Sažetak

Verbalna komunikacija nije samo jedna od čovjekovih sposobnosti koja ga uzdiže od drugih živih bića. Ona je jedna od njegovih osnovnih potreba i vrlo bitan element u njegovom životu. No iz raznih razloga može doći do poteškoća u ovom segmentu. Brojni nesporazumi nastali zbog loše komunikacije ili problema u komunikaciji potiču na pronalaženje tih uzroka i rad na boljoj kvaliteti komunikacije. Pored buke, galame, umora, tehničkih problema, krivac smetnje u komunikaciji može biti loš izgovor. To je pogotovo slučaj prilikom učenja nekog stranog jezika u dobi kada ga nije moguće usvojiti i ovladati izgovorom kao u materinskom jeziku. Prije se smatralo da nije moguće u odrasloj dobi izgovor stranog jezika usavršiti do te mjere da u komunikaciji s izvornim govornikom ne stvara smetnje. U novije vrijeme sve se više pozornosti posvećuje i ovome aspektu učenja stranog jezika.

Uzrok lošeg izgovora jest materinski jezik i njegove čvrste slušne navike i mehanizmi. Strani jezik slušamo kroz filter materinskog, tj. zamjenjujemo glasove stranog jezika glasovima materinskog jezika koji imaju slične fonetske osobine. Dobro slušanje je u ovom slučaju narušeno, a kako je ono preduvjet za dobar izgovor najprije je potrebno njega osvijestiti.

Jedna od najuspješnijih metoda za ispravljanje izgovora jest fonetska korekcija prema verbotonalnoj metodi koja je prvotno bila namijenjena za rad s osobama oštećenog sluha, a sad primjenjuje iste principe na uho koje uči strani jezik jer se ono u toj situaciji ponaša kao patološko.

U izradi materijala za korekciju prema verbotonalnoj metodi treba voditi računa o sustavu grešaka, optimalnim uvjetima, fonetskim karakteristikama pojedinih glasova, intonaciji, pokretima i držanju tijela. U ovoj se metodi polazi od čovjeka kao pojedinca te se prilagođava njegovim poteškoćama, kreće od onoga što je dobro i postupno ide prema neoptimalnim uvjetima.

Preporučljivo je raditi s aparatima serije SUVAG pomoću čijih filtera se utječe na transmisiju, no moguće je principe verbotonalne metode provoditi i bez aparata.

Ključne riječi: izgovor, slušanje, korekcija, verbotonalna metoda,

X. Summary

The verbal communication is not just one of the abilities of man, it is one of the essential needs and a very important element of his life. But there are many different reasons why there are difficulties in this segment. Lots of misunderstandings caused by communication problems encourage specialists to find these reasons and work on a greater quality of communication. Besides noise, technical difficulties and others, wrong pronunciation can also be one of the reasons for communication problems.

The last one mentioned causes communication problems while learning a foreign language especially when this happens at an age when it is not possible to learn a language and the phonetic elements like in one's mother tongue. It was considered as impossible to improve the pronunciation in a foreign language as an adult to a level where it doesn't cause any difficulties or problems in communication with a native speaker. More and more teachers care nowadays about this matter.

The reason for a bad or wrong pronunciation is the mother tongue and its strong listening habits and mechanisms. We hear the foreign language through the filter of the mother tongue. That means that we replace the sounds of the foreign language with sounds from our mother tongue that have similar phonetic characteristics. In this case, good listening is damaged and since that is the most important condition for a good pronunciation it is the goal of the teacher to bring to consciousness good listening skills.

One of the most successful methods for improving the pronunciation is the verbo tonal method. It was first developed for people with hearing disabilities but since the ear that is learning a foreign language behaves like a pathological one, this method can easily be applied in this case too.

When preparing the exercises for the correction it is crucial to consider the system of expected mistakes, optimal conditions such as which sounds surround the wrong pronounced one, position of this sound in the word and the sentence, the phonetic characteristics of each sound, intonation, movements and position of the body. The most important thing in this method is the person as an individual. The teacher has to adapt the exercises to the student's difficulties, start with the things that are good and go step by step towards the harder things.

It is recommended to work with SUVAG devices, which are used to control the transmission, but it is possible to use the principles of the verbo tonal method without the devices with great success too.

Key words: pronunciation, listening, correction, verbo tonal method

XI. Prilog

Upitnik

Pitanja i odgovori:

1. Koliko je po Vašem mišljenju razumljiv pročitani tekst (tekst 1)?
  - k) Vrlo razumljiv
  - l) Razumljiv
  - m) Prihvatljiv
  - n) Više nerazumljiv
  - o) Nije uopće razumljiv

2. Koliko je po Vašem mišljenju razumljiv tekst u kojem ispitanik slobodno govori (tekst 2)?
  - k) Vrlo razumljiv
  - l) Razumljiv
  - m) Prihvatljiv
  - n) Više nerazumljiv
  - o) Nije uopće razumljiv

3. Koliko su po Vašem mišljenju razumljive pojedine riječi (tekst 3)?
  - k) Vrlo razumljiv
  - l) Razumljiv
  - m) Prihvatljiv
  - n) Više nerazumljiv
  - o) Nije uopće razumljiv

4. U kolikoj ste mjeri osjetili strani naglasak?
  - k) Vrlo izrazit strani naglasak
  - l) Primjetan strani naglasak
  - m) Neutralan govor
  - n) Gotovo kao izvorni govornik
  - o) Takoreći kao izvorni govornik

5. Što Vam je najviše smetalo?
6. Navedite one riječi koje su po Vašem mišljenju izgovorene sa izrazito stranim naglaskom. Navedite uz to i glasove koji su Vam osobito smetali! (npr. „k“ u Kasse)
7. Kojih pet glasova smatrate posebno upadljivim? (Na temelju kojih se pet glasova moglo najlakše primijetiti da se radi o strancu?)
8. Ocijenite prozodiju (ritam i intonaciju)!
  - k) Izvrsno
  - l) Dobro
  - m) Neutralno
  - n) Loše
  - o) Vrlo loše
9. Ocijenite naglasak riječi i rečenice!
  - a) Izvrsno
  - b) Dobro
  - c) Neutralno
  - d) Loše
  - e) Vrlo loše
10. Kako biste ocijenili učenikov izgovor?
  - k) Izvrstan
  - l) Vrlo dobar
  - m) Zadovoljavajući
  - n) Manjkav
  - o) Nedovoljno dobar
11. Što biste Vi popravili u učenikovom izgovoru?

Optimale glasova

Hrvatski jezik (prema Vuletić, 1980)

GLASOVI	OPTIMALA
m n ɲ	150 - 300
p u b	200 – 400
v	300 – 600
g o	400 – 800
l h ʎ	600 – 1200
a r k	800 – 1600
ʒ dʒ d f m	1200 – 2400
tʃ ʃ t n lj e	1600 – 3200
ɟ j nj	2400 – 4800
i tɕ	3200 – 6400
z tɕ	4800 – 9600
s	6400 - 12800

Njemački jezik (prema Gojković 1965)

GLASOVI	OPTIMALA
y: u: m n	150 - 300
ø ʊ y p	200 – 400
o: æ ŋ b	300 – 600
aʊ ɔɪ g	400 – 800
ɔ	600 – 1200
aɪ l r x v d k	800 – 1600
a ə m h f t	1200 – 2400
i ɛ ɛ: n ʃ ʒ	1600 – 3200
e: j ŋ ʧ	2400 – 4800
i:	3200 – 6400
ʦ s z	4800 – 9600
	6400 - 12800

XII. Literatura:

- Defterdarević-Muradbegović, A. (1999). Uloga fonetike danas u nastavi stranog jezika u *Govor* XVI, 1, 1-13
- Dieling, H., Hirschfeld, U. (2000). *Phonetik lehren und lernen*. München: Langenscheidt/ Goethe-Institut
- Eisenberg, P. (2006). *Das Wort. Grundriss der deutschen Grammatik*. Stuttgart: V.B Meztler
- Gehrman, S. (1995). *Deutsche Phonetik in Theorie und Praxis*. Zagreb: Školska knjiga
- Gojković, D. (1965). *Sistem grešaka i korekcija izgovora osoba koje uče njemački a materinji im je jezik hrvatskosrpski*. Zagreb: Zavod za fonetiku
- Goroshanina, N. (1995). *Übersichten und Regeln zur deutschen Phonetik*. München: Fremdsprache Deutsch 1
- Grassegger, H. (2006). *Phonetik, Phonologie*. Idstein: Schulz-Kirchner Verlag GmbH
- Guberina, P. (2010). *Govor i čovjek. Verbotonalni sistem*. Zagreb: Artresor Naklada
- Guberina, P. (1982). Verbotonalni sistem i integracija. U *Rehabilitacija i integracija osoba oštećena sluha; verbotonalni pristup problemima govora i jezika; centralne govorne smetnje i neurokirurški tretman i rehabilitacija*. Zagreb: Centar Suvag, 1 - 6
- Guberina, P. (1967). Metodologija verbotonalnog sistema. *Govor* I, 1, 5 -19
- Hall, A. T. (2000). *Phonologie - Eine Einführung*. Berlin, New York: Walter de Gruyter
- Horga, D., Landau, E., Lončarić, M., Škarić, I. (2009). Croatian. U *Handbook of the International Phonetic Association*, 66 - 69
- Kaltenbacher, E., Koepfel, R. (2011). *Angewandte Phonetik. Übungen zur deutschen Aussprache*. Seminar für Deutsch als Fremdsprachenphilologie

- Koepfel, R. (2010). *Deutsch als Fremdsprache*. Baltmannsweiler: Schneider Verl. Hohengehren
- Kohler, K. (2009). German. U *Handbook of the International Phonetic Association*, 86 - 89
- Marić, D. (2006). *Das System der Aussprachfehler der Bosnisch, Kroatisch, Serbisch lernenden Deutschen*. Würzburg: Institut für deutsche Philologie
- Mildner, V. (1999). *Odpravljanje izgovornih napak v maternem in tujem jeziku*. Skripta 3: Zbornik za učitelje slovenščine kot drugega/tuđega jezika (dur. M. Bešker). 13-21. (rukopis prijevoda na hrvatski) 1-10
- Pompino-Marschall, B. (1995). *Einführung in die Phonetik*, Berlin: Walter de Gruyter
- Pozojević-Trivanović, M. (1986). Edukacija slušanja i govora/Education of hearing and speech. *Govor III* 2, 77 - 84
- Pozojević-Trivanović, M. (1984). *Slušanje i govor*. Zagreb: Sveučilišna naklada Liber
- Rausch, R., Rausch I. (1999). *Deutsche Phonetik für Ausländer*. Berlin: Langenscheidt - Verlag Enzyklopädie
- Shannon, C. E., Weaver, W. (1949). *Mathematische Grundlagen der Informationstheorie*, München, Wien: Oldenbourg
- Škarić, I. (1967). Govori u sukobu. *Govor I*, 2, 31 - 52
- Vuletić, B. (1980). *Gramatika govora*. Zagreb: GZH